

BEN HOGAN RIDER IGEN

Anders Nilsson

Ben Hogan rider igen

En bibliografisk översikt

Ben Hogan rider igen, del 1

En bibliografisk översikt

ANDERS N. NILSSON

Kjell E. Genbergs svenska västernbokserie *Ben Hogan* från 1972–1977 (bilden ovan återger logon från 1975) är lite unik genom sin omfattning med hela 56 titlar i kombination med att titlarna hålls ihop av en ramhandling som utvecklas under seriens framskridande. Alla böckerna kan tillsammans ses som en romancykel av mycket stort format, och det är nu min ambition att ur några olika synvinklar sammanfatta och analysera detta verk som helhet. Det första bidraget till den planerade artikelserien innehåller en översikt av verkets materiella form avseende såväl olika bokutgåvor som dess materialisering i form av en novell, tecknade serier, ljudböcker och e-böcker. Den nu pågående e-bokutgivningen ger verket dessutom en ny aktualitet. Genom dessa utvidgningar av verkets form kan det även sägas ha passerat viktiga genregränser som från vuxen- till ungdomslitteratur, liksom från västern till deckare och science fiction.

Originalböckerna

De 56 originalböckerna om västernhjälten Ben Hogan, skrivna av Kjell E. Genberg under pseudonymen Matt Jade, utkom i original månadsvis under åren 1972–1977.

De påstås ha sålt bra, med upplagor mellan 35.000 och 45.000 böcker per titel (Genberg 2015). I ett reportage i SE 1973 anges dock Genberg uppskatta upplagornas storlek till mellan 20.000 och 30.000 sålda ex. (Friberg 1973). Försäljningen tycks

Bowens Ben Hogan som han var tecknad på många av de tidigare böckernas baksida; denna från bok nr. 567.

även ha minskat med tiden och enligt Lindung (1977:25) såldes 1976 endast mellan 10.000 och 15.000 ex. per bok.

Böckernas numrering från 555 till 610 utgjorde en direkt fortsättning på Pingvinböckernas numrering. Denna kioskbookserie, vilken blandade böcker av olika västernförfattare, hade övertagits av Williams förlag 1969 då de köpte upp Pingvinförlaget.

De 41 första böckerna om Ben Hogan, till och med nr. 595, utgavs av Williams i Pingvinförlagets namn och trycktes hos Elanders boktryckeri, vilket efter de sex första böckerna 1972 flyttade från Göteborg till Kungsbacka i syfte att möjliggöra en nödvändig expansion. Därefter övertogs utgivningen av böckerna om Ben Hogan av Malmborg & Hedström Förlags AB, varvid tryckningen flyttades till Bohusläns Grafiska AB i Uddevalla. I samband med förlagsbytet byttes även omslagstecknaren ut, från Bengt Olof Wennerberg (Bowen) till Curt Dahlgren. Men Bowens signatur kan åter ses på omslagen från och med bok nr. 602, varefter Hogan återfick sitt ursprungliga utseende. Omslagens framsidor kan betraktas på Patrik Myrmans hemsida *Seriellagret* liksom på Kjell E. Genbergs digitala museum. Förlaget betalade enligt

Curt Dahlgrens sätt att visualisera Ben Hogan framgår av omslaget till bok nr. 597

Lindung (1977:27) 1.000 kronor för en omslagsteckning.

Böckernas förtryckta pris var från början 2:75 kr, med en höjning till 3:25 från och med nr. 577, och vidare till 3:95 från nr. 589. I samband med förlagsbytet höjdes priset ytterligare till 4:25 och de två avslutande böckerna kostade 4:95. Böckerna om Ben Hogan saknade till en början ISBN-nummer, vilket infördes från och med bok nr. 577. Bok nr. 557 och 558 utgavs med omkastade pärmar i förhållande till inlagan och historien om *Dubbelgångaren* föregår egentligen den om *Bankrånet*. Bok nr. 568 *Fångtransporten* har en titel och ett omslag som inte matchar innehållet. Bok nr. 592 heter enligt inlagan *Döda Hogan!*, medan på pärmen, liksom i manuskriptet, titeln skrivs som *Hogan måste dö!* Den sista boken *Bankrånarna* är innehållsmässigt identisk med *Bankrånet*, fast något förkortad, och innebär därmed en ren repris. En lista över tidigare utgivna böcker i serien infördes från och med bok nr. 586. Listan placerades av Williams närmast innan första textsidan, men av Malmborg & Hedström på smutstitelsidans baksida.

Böckernas text har en kapitelindelning och kapitlen är numrerade, men saknar särskilda kapitelrubriker. Antal kapitel varierar mellan åtta och tretton. Vanligast är tio kapitel, vilket är fallet i 37 av de 56 böckerna. Variationen i antal kapitel är störst i bokseriens inledning för att efter de första femton böckerna bli mycket liten. Även om alla böcker i första utgåvan hade en inlaga på 128 sidor kunde själva texten, åtminstone fram till bok nr. 578, börja på sidan 3 istället för sidan 5 i och med att Williams då kunde utelämnas smutstitelsidan. Malmborg & Hedström använde samma trick i sista boken, kanske för att rymma texten. När texten inte riktigt fyllde ut hela inlagan lämnades de sista sidorna blanka, som mest fem blanka sidor som i bok nr. 596. Ett annat sätt att anpassa den aktuella textmängden var att variera storleken på tomrummet upptill på den sida där ett nytt kapitel började. Storleken på

detta tomrum varierar mellan 5 och 19 rader i de studerade böckerna, och i bok nr. 597 har kapitelbrotten lagts in löpande i texten. Brödtextens grad är genomgående 8p medan kägeln tilläts variera i olika böcker mellan 10 och 13p.

Manuskripten till böckerna har av Kjell E. Genberg för minst tio år sedan donerats till Svenska Deckarbiblioteket i Eskilstuna. Jag har själv studerat manuskripten på plats den 9:e april 2015. Original-manuskriptens omfång varierar mellan 95 och 130 maskinskrivna sidor, även om flertalet ligger på 100 sidor och förefaller följa förlagets instruktion med 33 rader gånger 76 nedslag per ark (Genberg 2005:125). I de fall en viss boks titel avviker från den använda i manuskript återges även den senare i nedanstående lista. Williams förlag bytte ofta ut de titlar författaren föreslog, medan Malmborg & Hedström på alla sina böcker använde författarens titel utan ändring.

I följande lista motsvarar sidantal den sista textsidans sidnummer, oavsett om sidan är försedd med paginering eller inte. Antal tecken anges inklusive mellanslag och har beräknats från dokumentfil i MS Word efter det att alla onödiga osynliga tecken och avstavningar raderats. Teckenmängderna för bok nr. 555–576 avser

Hobo McKim och Ben Hogan räcker upp händerna på Bowens omslagsteckning till bok nr. 575.

egentligen andra utgåvans böcker, vilka scannats och överförts till text via OCR i författarens regi. För varje bok anges antal kapitel (k), sidor (s) och tecken (t).

- 555: *Hämnnaren*, 1972, 10 k., 128 s., 191 822 t., ISBN saknas
- 556: *Diligensrånarna*, 1972, 8 k., 128 s., 205 432 t., ISBN saknas
- 557: *Bankrånet* [inlaga *Dubbelgångaren*], 1972, 9 k., 127 s., 168 090 t., ISBN saknas
- 558: *Dubbelgångaren* [inlaga *Bankrånet*], 1972, 8 k., 128 s., 164 604 t., ISBN saknas
- 559: *Boskapskrig*, 1972, 9k., 125 s., 156 897 t., ISBN saknas [titel i manus *Boskapskrig i Tombstone*]
- 560: *Lockbetet*, 1972, 10 k., 126 s., 148 041 t., ISBN saknas [titel i manus *Kritter och andra kräk*]
- 561: *Revolvermän*, 1972, 8 k., 128 s., 170 909 t., ISBN saknas [titel i manus *Syndafloden*]
- 562: *Häng honom!*, 1972, 10 k., 127 s., 166 003 t., ISBN saknas [titel i manus *Död i blindo*]
- 563: *Vedergällning*, 1972, 11 k., 127 s., 161 943 t., ISBN saknas
- 564: *Blod och silver*, 1972, 13 k., 127 s., 166 108 t., ISBN saknas [titel i manus *Blodigt silver*]
- 565: *Hämnas eller dö*, 1972, 10 k., 128 s., 175 680 t., ISBN saknas [titel i manus *Hämndängeln*]
- 566: *En kniv i ryggen*, 1973, 8 k., 128 s., 166 531 t., ISBN saknas [titel i manus *Gul slavhandel*]
- 567: *Rödskinn*, 1973, 11 k., 128 s., 161 467 t., ISBN saknas [titel i manus *Apacheland*]
- 568: *Fångtransporten*, 1973, 9 k., 128 s., 162 065 t., ISBN saknas [titel i manus *Jagad*]
- 569: *Sista vittnet*, 1973, 9 k., 128 s., 167 468 t., ISBN saknas
- 570: *Falskspelare*, 1973, 10 k., 127 s., 177 251 t., ISBN saknas [titel i manus *Högt spel*]
- 571: *Staden utan lag*, 1973, 10 k., 126 s., 176 961 t., ISBN saknas [titel i manus *Döda främlingarna!*]
- 572: *Utpressaren*, 1973, 9 k., 126 s., 179 842 t., ISBN saknas [titel i manus *Gamar och blod*]
- 573: *Sexskjutare*, 1973, 11 k., 127 s., 181 500 t., ISBN saknas [titel i manus *Domare, jury och bödel*]
- 574: *Dödspatrullen*, 1973, 10 k., 128 s., 188 275 t., ISBN saknas [titel i manus *Fångad i fällan*]
- 575: *En ärlig chans*, 1973, 10 k., 127 s., 187 321 t., ISBN saknas
- 576: *Utan nåd*, 1973, 10 k., 127 s., 183 611 t., ISBN saknas [titel i manus *Svårt att döda*]
- 577: *Blackie Chevros gäng*, 1973, 11 k., 128 s., 182 510 t., ISBN 91-31-00242-0 [titel i manus *Skinna och vita ben*]
- 578: *Mister Big*, 1974, 10 k., 128 s., 180 025, ISBN 91-31-00293-5

579: *Fem desperados*, 1974, 10 k., 128 s., 204 229, ISBN 91-31-00296-X [titel i manus *Drakbergens hemlighet*]

580: *Vinande död*, 1974, 11 k., 127 s., 182 779 t., ISBN 91-31-00303-6

581: *Sju dödsdömda män*, 1974, 10 k., 127 s., 186 143 t., ISBN 91-31-00308-7 [titel i manus *Banditfästet*]

582: *Skalpjägarna*, 1974, 10 k., 126 s., 180 238 t., ISBN 91-31-00322-2

583: *Döden är iskall*, 1974, 10 k., 127 s., 181 719 t., ISBN 91-31-00333-8 [titel i manus *Misstag betyder döden*]

584: *Det stora bytet*, 1974, 10 k., 127 s., 183 313 t., ISBN 91-31-00338-9

585: *Mord på en stad*, 1974, 10 k., 127 s., 182 299 t., ISBN 91-31-00341-9

586: *Lik i lasten*, 1974, 10 k., 128 s., 185 793 t., ISBN 91-31-00365-6

587: *El Zopilote*, 1974, 10 k., 127 s., 185 804 t., ISBN 91-31-00367-2

588: *Döden kommer hastigt*, 1974, 10 k., 126 s., 182 606 t., ISBN 91-31-00412-1

589: *Mot alla odds*, 1974, 10 k., 127 s., 179 476 t., ISBN 91-31-00414-8

590: *Taggträdsupproret*, 1974, 10 k., 128 s., 187 007 t., ISBN 91-31-00420-2 [titel i manus *Taggtråd i Wyoming*]

591: *Jakten*, 1975, 11 k., 128 s., 185 097 t., ISBN 91-31-00407-5

592: *Hogan måste dö!* [inlaga *Döda Hogan!*], 1975, 10 k., 128 s., 178 312 t., ISBN 91-31-00409-1 [titel i manus *Hogan måste dö!*]

593: *Hårding att hyra*, 1975, 10 k., 128 s., 187 534 t., ISBN 91-31-00429-6

594: *Gamarnas stad*, 1975, 10 k., 128 s., 193 017 t., ISBN 91-31-00447-4 [titel i manus *Gamarna flyger lågt*]

595: *Rättvisan är blind*, 1975, 10 k., 128 s., 182 330 t., ISBN 91-31-00455-5

596: *Djävulens högra hand*, 1975, 10 k., 123 s., 198 720 t., ISBN 91-7234-044-4

597: *Revolvernens natt*, 1975, 10 k., 125 s., 207 132 t., ISBN 91-7234-046-0

598: *Dödens dal*, 1976, 10 k., 128 s., 203 026 t., ISBN 91-7234-048-7

599: *Yrkesmannen*, 1976, 10 k., 126 s., 207 437 t., ISBN 91-7234-001-0

600: *Uppskäraren*, 1976, 10 k., 128 s., 200 609 t., ISBN 91-7234-003-7

601: *Sheriffmördaren*, 1976, 10 k., 128 s., 209 766 t., ISBN 91-7234-005-3

602: *Bödlar måste också dö*, 1976, 11 k., 128 s., 199 236 t., ISBN 91-7234-007-X

603: *Fruktans lag*, 1976, 10 k., 127 s., 198 970 t., ISBN 91-7234-009-6

604: *Älska din nästa*, 1976, 10 k., 128 s., 192 901 t., ISBN 91-7234-011-8

605: *Storm över Drakbergen*, 1976, 10 k., 126 s., 187 423 t., ISBN 91-7234-013-4

606: *Blodets märke*, 1976, 11 k., 128 s., 194 247 t., ISBN 91-7234-015-0

607: *Rännsnarar väntar*, 1976, 10 k., 128 s., 203 555 t., ISBN 91-7234-017-7

608: *Syndens lön*, 1977, 10 k., 127 s., 188 239 t., ISBN 91-7234-019-3

609: *Den andres bröd*, 1977, 10 k., 128 s., 198 288 t., ISBN 91-7234-021-5

610: *Bankrånarna*, 1977, 9 k., 128 s., 159 762 t., ISBN 91-7234-023-1

Den andra bokupplagens omslagsbild av Ben Hogan, här från bok nr. 4, stämmer dåligt med hur hans utseende beskrivs i texten. Kanske bilden av Perrita stämmer bättre med förlagan.

Böckerna i originalutgåvan utgivna före 1976 saknas i LIBRIS, medan de som gavs ut 1976 och 1977 där uppges innehåsa endast av Kungliga Biblioteket. Böckerna kan således inte lånas via svenska stadsbibliotek, utan kan endast, förutom via begagnatmarknaden, studeras via personligt besök på KB. De fem första böckerna i serien gavs även ut som kassettböcker för synskadade år 1980 med Lasse Strömstedt som uppläsare och med omslag tecknade av Bowen, vilka även de kan beskådas i Genbergs digitala museum.

Andra utgåvan

En andra ofullständig svensk utgåva av böckerna om Ben Hogan, omfattande originalutgåvans 22 första böcker, utgavs av Läsförlaget ab i Trångsund under åren

1990–1993. Dessa böcker trycktes hos Aktietryckeriet i Trondheim och kostade till en början 24:80 kr varefter priset från och med bok nr. 12 höjdes till 29:50. De ändrade titlarna på bok nr. 5 och 6 utgör enligt författaren en återgång till de originaltitlar han själv ursprungligen föreslagit, men vilka då kom att ändras av Williams. Utgivningsordningen för bok nr. 3 och 4 har korrigerats i förhållande till originalens felutgivning. Ordningsföljden har även ändrats så att den tidigare bok nr. 565 *Hämnas eller dö* placerats före de båda föregående böckerna, vilket strider mot böckernas egentliga kronologi. De bilder som använts på omslagen saknar i stort sett likhet med Ben Hogan, som hans utseende beskrivs i texten, och har inköpts från en spansk tecknarstudio.

Texten i andra upplagan är i vissa fall reviderad i förhållande till den första upplagan. Det gäller bland annat en del inkonsekvenser i huvudpersonens namn som åtgärdats. Genberg kallade först huvudpersonen för Johan Hansson, vilket senare ändrades till Johan Hellgren, varvid sista stycket på sidan 33 i originalutgåvans första bok byttes ut mot en expanderad version. Namnet Johan Hansson användes fram till bok nr. 564 *Blod och silver*, medan namnet Johan Hellgren används första gången i bok nr.

Perrita som Bowen framställde henne på omslaget till bok nr. 592.

575 *En ärlig chans*. Likaså kallade Genberg i sina fyra första ursprungsmanus hjälten för Kid Hill, ett namn som inte byttes ut på alla ställen i första utgåvans inledande böcker, vilket redan K. Arne Blom observerade 1976. Williams förlag hämtade troligen namnet Ben Hogan från en känd amerikansk golfspelare som levde 1912–1997.

Den andra utgåvans genomgående högre och mer variabla sidantal i förhållande till första utgåvan förklaras av såväl en större grad, med vanligen 10 och ibland 11p, som kägel med 12 eller 13p, samt att tomrummet upptill på sidan vid nytt kapitel konstant ligger på 10 rader.

1. *Hämnaren*, 1990, 157 s., ISBN 91-7902-121-2
2. *Diligensrånarna*, 1990, 155 s., ISBN 91-7902-123-9
3. *Dubbelgångaren*, 1990, 160 s., ISBN 91-7902-125-5
4. *Bankrånet*, 1990, 158 s., ISBN 91-7902-127-1
5. *Boskapskrig i Tombstone*, 1990, 152 s., ISBN 91-7902-129-8
6. *Kritter och andra kräk*, 1991, 143 s., ISBN 91-7902-131-X
7. *Revolvermän*, 1991, 158 s., ISBN 91-7902-133-6
8. *Häng honom!*, 1991, 141 s., ISBN 91-7902-135-2
9. *Hämnas eller dö*, 1991, 154 s., ISBN 91-7902-137-9
10. *Vedergällning*, 1991, 141 s., ISBN 91-7902-139-5
11. *Blod och silver*, 1993, 143 s., ISBN 91-7902-190-5
12. *En kniv i ryggen*, 1993, 126 s., ISBN 91-7902-191-3
13. *Rödskinn*, 1993, 124 s., ISBN 91-7902-192-1
14. *Fångtransporten*, 1993, 124 s., ISBN 91-7902-193-X
15. *Sista vittnet*, 1993, 126 s., ISBN 91-7902-194-8
16. *Falskspelare*, 1993, 144 s., ISBN 91-7902-195-6

17. *Staden utan lag*, 1993, 141 s., ISBN 91-7902-196-4
18. *Utpressaren*, 1993, 143 s., ISBN 91-7902-197-2
19. *Sexskjutare*, 1993, 124 s., ISBN 91-7902-198-0
20. *Dödspatrullen*, 1993, 140 s., ISBN 91-7902-199-9
21. *En ärlig chans*, 1993, 140 s., ISBN 91-7902-212-X
22. *Utan nåd*, 1993, 143 s., ISBN 91-7902-213-8

Nya genrer och medier

Som en sequel till bokserien om Ben Hogan utkom 1982 på Askild & Känekulls förlag romanen *En främling kommer hem* av Kjell E. Genberg (ISBN 91-582-0360-5, 21 k., 217 s., 379 386 t.). Hogan återvänder i boken till Sverige och Hälsingland år 1914 och ställs inför ett mordfall som han löser. Det är återigen Bowen som fått i uppgift att illustrera Hogan på omslaget. Boken skiljer sig från de tidigare Ben Hogan-böckerna främst genom sina hårda pärmar och större textmängd. Vidare saknar kapitlen numrering och den beskrivande texten på skyddsomslaget är mer ambitiöst utformad.

En åldrad Ben Hogan som Bowen såg honom på skyddsomslaget till *En främling kommer hem* från 1982.

Enligt LIBRIS innehas boken av elva svenska bibliotek, trots att databasen omfattar endast ett tjugotal av de svenska folkbiblioteken, och åtminstone på Umeå stadsbibliotek har den klassificerats som kriminalroman. Romanen utkom i en andra utgåva 1998 och då som del av förlaget Gondolins spänningsserie. Den gavs även ut som talbok år 2009.

Ett reportage om författaren Kjell Genberg trycktes 1973 i veckotidningen *SE* och där fick författaren visa att han kunde skriva en västernnovell på tjuugo minuter. Resultatet, som trycktes i samma nummer av *SE* blev en novell om Ben Hogan med titeln *Ta dej en titt på liket, Hogan*. Här fick läsarna även ta del av hur tecknaren Mati Lepp tänkte sig Hogans utseende.

Till berättelserna om Ben Hogan hör även Kjell E. Genbergs SF-inspirerade roman *Främlingen från en annan värld*, utgiven 2013 av Exilium Förlag som e-bok (ISBN 9789198061369, 212 350 t.). I denna roman kallas dock Hogan för Benji Hogg och historien som berättas följer nära den första boken om Ben Hogan, *Hämnaren*. Den största skillnaden är att namn på personer och platser genomgående bytts ut för att skapa mer av rymdkänsla.

Böckerna om Ben Hogan började ges ut som e-böcker 2014 av Melkers Förlag och under det första året hann de 17 första böckerna i serien komma ut. Utgivningen har fortsatt under 2015 och är i skrivande stund framme vid bok nr. 20 *Fångtransporten*. E-böckerna följer samma inbördes ordning som Läsförlagets andra utgåva och förefaller baserade på inscanning av dessa med påföljande OCR-omvandling till text.

E-böckerna har försetts med fotobaserade generella omslag av västernkaraktär. Utgivningen som e-bok har resulterat i Ben Hogans intåg på folkbiblioteken och enligt LIBRIS finns de olika titlarna på mellan 12 och 15 svenska bibliotek (trots att endast ett tjugotal folkbibliotek ingår i databasen). Noteras bör att Ben Hogans uppdykande

på folkbiblioteken i elektronisk form inte beror av några aktiva val från dessa. Snarare är det så att titlarna flyter in med ELIB:s e-bokflod, som biblioteken inte ser sig ha tid att sålla i någon större omfattning.

Arne Bloms artikel om Ben Hogan-böckerna i *DAST Magazine* 1976 illustrerades med en falsk bokframsida tecknad av Curt Dahlgren, och på vilken Ben faller sin sambo Perrita med en välriktad höger. Den fiktiva boken har titeln *Grötfatet* och följande text: ”Ben Hogan lade all sin kraft i slaget. Perrita måste lära sig att ha maten klar när han kom hem från jobbet ...” Det falska bokomslaget var ett sätt att kommentera den felaktiga kvinnosynen i västernböcker i allmänhet och i Ben Hogan i synnerhet.

Tecknad serie

Williams förlag gav 1975 ut ett seriealbum i färg med Ben Hogan vars innehåll motsvarar den första boken *Hämnanaren*, men med titeln ändrad till *Hämnden är min!* Seriens innehåll utgår från bokens, men bygger helt på kombinationen av dialog och bild. Genbergs manuskript till dialogen finns bevarat hos Svenska Deckarbiblioteket. På albumets baksida används Johan Hansson som Hogans ursprungliga namn, och detta trots att anekdoten om hur några cowboys gav honom namnet Ben Hogan för att han inte kunde heta Hellgren finns med i innehållet. Tecknare är katalanen José María Bellalta med pseudonymen Pinto. Albumets inlaga är på 48 sidor och då det på pärmen anges

Pintos bild av Hobo McKim i karakteristisk pose i seriealbumet från 1975.

Perrita och Ben Hogan som tecknaren Pinto framställde dem i seriealbumet från 1975.

att det är ”Seriealbum nr. 1” kunde man förvänta sig en fortsättning. Något mer album om Ben Hogan gavs dock aldrig ut, men istället gick det första albumet i repris som fortsättningsserie i tidningarna *Tomahawk* [Del 1 1979(11): 21–33 och del 2 1979(12): 3–14] och *Apache* [Del 3 1980(1): 23–33 och del 4 1980(2): 15–24]. Serien om Ben Hogan hamnade här mitt i skarven när *Tomahawk* lades ner för att ersättas av *Apache*. Det kan noteras att vi på omslagen till *Tomahawk* nr. 11 och 12 får ta del av ännu en tecknares visualisering av Hogan, här troligen W.G.L. Bartsch.

Även bok nr. 571 *Staden utan lag* gavs ut som tecknad serie i tidningen *Apache*, nu under namnet *Ondskans stad*. Man kan med stor sannolikhet anta att även denna serie var tänkt som album när den framställdes, men att planerna av någon anledning ändrades. Serien gavs ut i följande fyra delar: (1) 1980(6): 3–13, (2) 1980(7): 15–25, (3) 1980(8): 15–26, och (4) 1980(9): 15–26.

Översättningar

De fjorton första böckerna om Ben Hogan finns översatta till finländska, varav de tolv första använder sig av samma omslags-teckningar som originalen (Kivimäki

2015). De gavs i Finland ut mellan åren 1975 och 1977. Till danska har tretton böcker översatts, men i detta fall handlar det om helt andra titlar och med start på nr. 17 (571). Därpå följer i utgivningsordning: 581, 585–591 och 596–599. Märkligt nog tycks ingen dansk bok nr. 13 föreligga, varför den sista i dansk utgåva har nr. 14. De danska och finländska utgåvorna beskrivs mer ingående på hemsidan Kjell E. Genbergs digitala museum.

Kjell Genberg skriver i sin självbiografi att seriealbumet om Ben Hogan översattes till spanska och portugisiska och gavs ut ”i snart sagt vartenda land i Sydamerika” (Genberg 2005:129). Serietidningen *Apache* gavs även ut i Norge.

Slutord

Originalutgåvans 56 böcker innehåller tillsammans mer än 7.000 sidor eller över 10 miljoner tecken. Till historien om Ben Hogan kan fogas även en berättelse i en novell samt en fristående roman som beskriver hans återkomst till det gamla hemlandet. Genbergs berättelser om Ben Hogan har överförts till andra medier som tecknade serier, ljudböcker och e-böcker. Några av texterna har korsat flera språkgränser, främst inom Norden, och som tecknad serie har berättelsen om Hogan tagit sig ända till Sydamerika. Helt klart är det ett mycket omfattande och mångfacetterat verk vi här har att göra med. I en kommande artikel ämnar jag beskriva närmare själva ramhandlingens utveckling och dess förhållande till de talrika sidoberättelserna. Eller som Kjell E. Genberg formulerat det så träffande i intervjun i bildtidningen *SE* från 1973: ”Ben Hogan är som navet i ett diligenshjul, de olika ekrarna äventyren!”

Källor

- Blom, K. Arne, 1976: Den svenske revolverhjälten. *DAST Magazine* 9(1):14-20.
- Friberg, Gunnar, 1973: Här var’ e pang-pang på löpande band. *SE* 35: 44-46.

Ben Hogan som han framställs av W.G.L. Bartsch på omslaget till serietidningen *Tomahawk* 79/12.

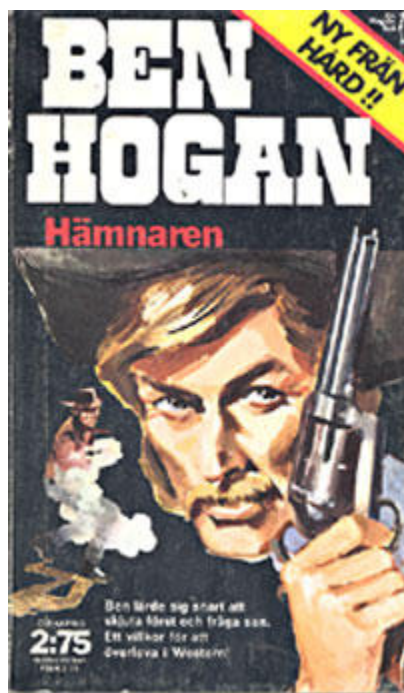
- Genberg, Kjell E. 2005: *Ur min skottvinkel. Baserad på en sann historia*. Eslöv: Förlags AB Gondolin.
- Genberg, Kjell E. 2015: Kjell E. Genbergs digitala museum, www.keg.se
- Jade, Matt, 1973: Ta dej en titt på liket, Hogan! *SE* 35: 47-48.
- Kivimäki, Miikka, 2015: Kioskilänkkärit kautta aikain, www.perunamaa.net/kioskilankkarit/Ben_Hogan.html
- Lindung, Yngve (red.), 1977: *Kiosk-litteraturen. 6 analyser*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Myrman, Patrik, 2015: Serielagret, www.serielaagret.se

Ben Hogan rider igen, del 2: Ramhandlingen

Kjell E. Genbergs serie av västernböcker om Ben Hogan från 1970-talet hålls ihop av sin ramhandling centrerad kring Hogan själv, hans sambo apachekvinnan Perrita och deras äldre vän, suputen Hobo McKim. Då deras boställe Eden Valley, högt upp i Drakbergen, ligger nära staden Tombstone måste även staden och några av dess namngivna innevånarens utveckling sägas tillhöra ramhandlingen i originalutgåvans 56 böcker, vilka tillsammans kan läsas som en rad sammanhängande episoder. Jag har i en tidigare artikel redovisat de bibliografiska aspekterna och går nu vidare med att ge ett sammandrag av själva ramhandlingen.

Fristående kioskböcker eller sammanhängande episoder?

Ett centralt kännetecken för kioskböcker är att de ges ut i numrerade serier utkommande med en viss periodicitet, ofta månadsvis. Vid sidan av genre kan serierna indelas i de som innehåller böcker av olika författare eller av endast en och samma författare. I det senare fallet framstår bokserien som mer homogen, och detta särskilt då alla böcker i serien har samma hjälte, vilken då som regel även fått ge serien dess namn. Inom västerngenren finns ett flertal serier av detta slag, som till exempel de om *Bill & Ben*, *Morgan Kane* eller *Walt Slade* (Nilsson & Myrman 2013, Nilsson 2014). Här återfinns även bokserien om den svenskättade hjälten *Ben Hogan* skriven av Kjell E. Genberg under pseudonymen Matt Jade och omfattande 56 olika böcker först utgivna under åren 1972–1977 (Nilsson 2015).

Pärmens framsida på Hämnaren från 1972, första boken om Ben Hogan och tillika Pingvinbok nr. 555.

I bokserier av detta slag måste de individuella böckerna kunna läsas såväl i utgivningsordning som i helt slumpvis ordning. Av försäljningsskäl måste en valfri bok kunna läsas helt separat samtidigt som läsartroheten bör stimuleras av den förhöjda läsoplevelse som uppstår när läsaren följer serien i utgivningsordning. Man kan här säga att böckerna i många fall kombinerar en ramhandling med en sidohandling, och medan den förra återfinns i och håller ihop alla seriens böcker så är den senare unik för varje bok. Olika bokserier tycks ta sig an denna balansgång på olika sätt, och som exempel kan man gott påstå att det i böckerna om

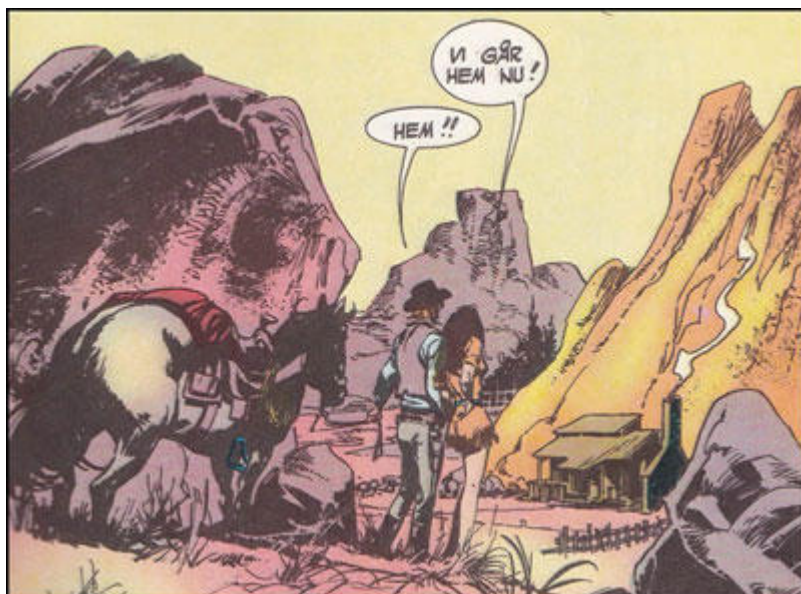
Bill & Ben läggs betydligt mindre tonvikt på ramhandlingen än i de om *Ben Hogan*. Medan de båda huvudpersonerna i *Bill & Ben* främst driver runt och i varje ny bok dyker upp i en ny liten stad så återvänder *Ben Hogan* som regel till sin fasta punkt, Eden Valley i Drakbergen nära Tombstone, och utgår därifrån i nästa boks början. Ett förhållande som gjorde Hogan svårplacerad i ett tidigare försök att indela västernböcker efter hjältarnas grad av mobilitet ”Ben Hogan är alltså i princip Bofast men bor samtidigt i en bokserie och måste därför i de flesta böcker räknas som mobil” (Lindung 1977:223). Hogan omger sig även med en rad vänner, vilka återkommer i så gott som varje bok. Främst tänker jag här på hans apachesambo Perrita och hans inneboende äldre kamrat Hobo McKim. Det finns även ett mer eller mindre fast persongalleri i staden Tombstone omfattande personer som bartendern, sheriffen, begravningsentreprenören och tidningsredaktören.

”Ben Hogan är som navet i ett diligenshjul, de olika ekrarna äventyren!” (Kjell E. Genberg i Friberg 1973:46).

Bröderna Cartwright i TV-serien *Bonanza* uppvisade såväl en ramhandling som en episodisk struktur liknande den i böckerna om *Ben Hogan*.

I stället för att se böckerna om *Ben Hogan* som en serie mer eller mindre fristående kioskböcker kan man välja att se alla böckerna tillsammans som en rad av sammanhängande episoder, ungefär som i en TV-serie som *Bröderna Cartwright* eller *High Chaparall*. Man skulle även kunna tänka sig att betrakta alla böckerna tillsammans som en gigantisk romancykel, men mot detta talar att de inte skrivits som en enhet med ett från början planerat avslut. De episodiska dragen bygger på närvaron av en ramhandling som innebär att det som händer huvudpersonerna läggs till som steg i en utveckling, vilket bland annat kan ses i form av de många noter till tidigare böcker i serien som ges.

*Ben och Perrita på väg till stugan i Eden Valley efter det att han sagt ja till att flytta in hos henne. Avslutande bildruta i seriehäftet *Hämnden är min!* från 1975.*

Men tidens gång är även ett hot då hjältar inte kan bli hur gamla som helst och fortfarande vara trovärdiga. Genberg tillåter en viss förändring men är som K. Arne Blom redan påpekat lite otydlig med huvudpersonernas åldrande. Perrita tillåts bli gravid men inte föda några barn så länge serien ges ut. Bevattningsproblemen i Eden Valley blir aldrig lösta. Trots detta är det ett stort steg från Ben Hogans grad av tillåten utveckling till Bill och Bens ständiga omstart från ruta noll, eller som de båda kompanjonernas själva kommenterar sin situation i slutet av boken *Bill och Ben och gröngölingarna* (Grover 1982:126):

- Men vi är väl desamma i alla fall, sa Bill. Jag kan inte tänka mig att vi någonsin kommer att förändras.
- Ja, jag vet i alla fall en sak som inte förändras, sa Ben. Jag är törstig.
- Jag också, sa Bill. Kom då så letar vi rätt på en oas med en välvilligt inställd bartender.

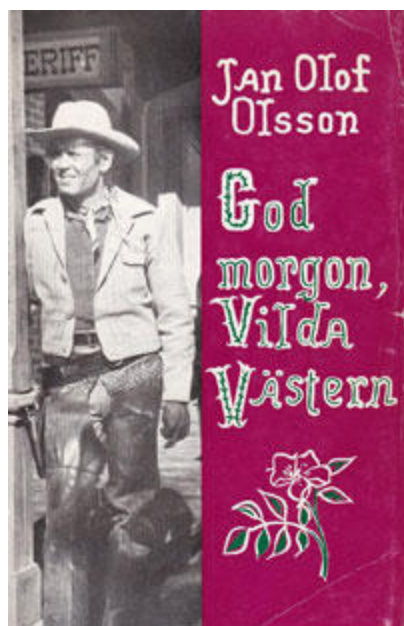
Vidare hålls böckerna om Ben Hogan ihop av en gemensam utformning liksom av att tidigare böcker i serien listas i början av varje bok. Det finns även en tidsaxel som placerar in varje bok i en inbördes ordning. Hela berättelsen tar sin början när Ben Hogan kommer till Tombstone i Arizona den 13:e november 1879 i jakten på sin mors mördare Nils Jansson. Böckernas tidsaxel är tydligast i första halvan av serien för att mot slutet bli mer diffus, men troligen utspelar sig de sista böckernas händelser år 1892 eller 1893, vilket gör att hela serien spänner över 13 eller 14 år. I seriens sequel *En främling kommer hem*, vilken utspelar sig i Sverige år 1914, ges en del tillbakablickar varigenom berättelsen om Ben Hogans liv förlängs med ytterligare tjugo år.

Från Delsbo till Tombstone

Genbergs berättelse om Ben Hogan tar sin utgångspunkt i den av bygdeforskaren och journalisten Bror Jonsson belagda personen Johan Hansson som 1879 utvandrade från byn Ede i Delsbo för att sedan hamna i Tombstone, Arizona (Genberg 2005:121). I första boken om Hogan låter Genberg Johan Hansson, som nu går under namnet Ben Hogan, tänka igenom sin bakgrund i en fängelsecell i Tombstone där han blivit inlåst misstänkt för dubbelmord (Bok 555:31f). Fjorton år gammal hittar Johan sin mor och hennes arbetsgivare rånmördade, och då han själv utpekats som den huvudmisstänkte lämnar han Sverige för att undkomma sitt straff. Han följer härvid den egentlige mördaren, slaktardrängen Nils Jansson, i spåren till Amerika. Av Janssons syster får Johan veta att mördaren befinner sig i Utah, dit han beger sig för att få hämnd och förhoppningsvis också kunna bli rentvådd. Johan träffar Jansson i Salt

Lake City, men blir där övermannad och fängslad för mordförsök. Han blir dock frikänd och tror sig nu efter många års sökande äntligen ha lokaliserat Jansson till Tombstone.

Efter att Hogans nyfunne vän, den gamle slagskämpen och suputen Hobo McKim, befriat honom ur fängelset lyckas han så bevisa att han är oskyldig till de påstådda morderna i Tombstone och även få sin hämnd genom att döda Nils Jansson. Hobo tar även med sig Hogan till Eden Valley i Drakbergen där den unga apachekvinnan Perrita bor ensam i en stuga. Hogan fattar tycke för henne och man anar redan i slutet av första boken att han ämnar flytta in hos henne. Namnet Eden för tankarna till det bibliska paradiset lustgård där man och kvinna för en tid kunde leva tillsammans utan synd.

Pärmens framsida på andra upplagan av Jolos dokumentärroman God morgon, Vilda Västern från 1958. Kjell Genbergs skildring av Tombstone vilade hårt på Jolos berättelser.

Jolos Tombstone

Redan i första boken får vi även veta en hel del om staden Tombstone och några av dess innevånare. Enligt Genberg själv var hans främsta källa till kunskap om staden initialt Jan Olof Olssons (Jolo) bok *God morgon, Vilda Västern*, först utgiven 1953 och därefter 1958 i en andra omarbetad upplaga. En läsning av Jolos bok visar klart att väldigt mycket av den information som Genberg ger om staden finns omnämnd i hans bok. Senare läste Genberg allt han kom över om västern, inklusive faksimilutgåvor av dagstidningen *Tombstone Epitaph* från när det begav sig och säkert även många andra av de källor Jolo själv använt sig av. Då Jolo byggde sin bok på endast fyra dagars egen vistelse i Tombstone 1951 bör hans bok ses som en dokumentär roman och inte någon renodlad reportagebok (Målarstedt 2007). Genbergs studier av Vilda Västern som historisk epok kom även att redovisas i en renodlad faktabok (Genberg 1975), i vilken även hans källor finns listade.

Det kan vara fruktbart att tänka sig ramhandlingen strukturerad kring två nivåer, varav den ena begränsar sig till Eden Valley och trion Hogan, Perrita och Hobo. Den andra nivån håller sig till staden Tombstone och vad som händer där inom den grupp av återkommande karaktärer Genberg valt att befolka staden med. Även om andra närliggande städer som Benson, Bisbee och Tucson återkommande dyker upp i böckerna blir dock läsaren aldrig lika bekant med dessa platser som med Tombstone. Det samma kan sägas om arméposteringen i Fort Huachuca och det närliggande apachereservatet.

Prispengar till bevattning och kossor

Ett centralt problem för Hogan och Perrita är den ekonomiska försörjningen och till en början

står prispengar för inhämtade efterlysta brottslingar, ”dead or alive”, för huvuddelen av deras inkomster. Redan i bok nr. 556 framgår det att fördelningen av vattnet i Eden Valley utvecklar sig till en kostsam historia som tycks sluka merparten av de pengar som kommer in. I samma bok får även Perrita papper från myndigheterna på att hon äger marken i dalen, och sidohandlingen drivs av Bens jakt på några diligensrånare i syfte att få igen brevet innehållande detta viktiga dokument. Det visar sig dock i en senare bok att myndigheterna valt att utforma lagfarten på ett sätt som i själva verket gör Hogan till den rättmätige ägaren.

Den tredje boken i serien, *Dubbelgångaren*, är lite marginell i förhållande till ramhandlingen då Hogan i den på senhösten 1880 färdas till Montana för att lösa ut Hobo ur fängelset och ta med sig honom hem. Det huvudsakliga resultatet blir mer prispengar att plöja ner i bevattningsprojektet. Inte heller den fjärde boken lägger någon större tonvikt på att föra ramhandlingen framåt. Efter att ha satt dit några bankrånare i Tombstone blir det mer prispengar att lyfta, och delar av dessa används nu till anskaffning av några prima mjölkkor till Eden Valley. Det förefaller nu att vara 1881, även om en tillbakablick i bok nr. 575 förlägger bankrånet till december 1880.

Böckerna nr. 559 och 560 handlar om en boskapshjord som råkar hamna nära Tombstone. Efter en väpnad konflikt mellan staden och drivarna, omfattande även att Perrita kidnappas tillsammans med borgmästarens nyss hemkomna dotter, får Hogan i uppgift att driva hjorden vidare till Denver och sälja den där. Det hela förefaller utspela sig på hösten 1881 men dateras i en tillbakablick i bok nr. 575 till februari och mars samma år. Viktigast för ramhandlingens del är att Ben nu byggt en kärrväg fram till Eden Valley och att han tjänar en större summa i arvode för drivningen av djuren.

OK Corral

I den påföljande boken blir Ben och Hobo indragna i en ranchstrid i Irving Valley när de är på hemväg från Denver. För sina insatser blir de rikligt ekonomiskt belönade och pengarna sägs ska bekosta en ny ladugård och fler kor. Boken slutar med att Perrita talar om att hon är gravid. Dateringen av bokens händelser kompliceras av att Hobo berättar för Ben om uppgörelsen vid OK Corral i Tombstone där bröderna Earp tillsammans med Doc Holliday besegrade några av Ike Clantons cowboys. Denna historiska händelse anses ha ägt rum 26 oktober 1881, och Hobo säger sig återge dess förlopp endast tre dagar efteråt, vilket motsäger den datering av äventyret i Irving Valley som i bok nr. 575 görs till juli 1881. Skjutstriden vid OK Corral är förstås central för mytologin om Tombstone och redan i bok nr. 558 spelade Ben Hogan ett parti Black Jack med Wyatt Earp och Doc Holliday.

Ladugården och även en smedja i Eden Valley byggs av inledda hantverkare i bok nr. 562 där Hogan får ge sig av till staden Garth för att rädda Hobo från hängning efter det att han oskyldig dömts för mord. Av en gammal bekant till Hobo får Ben veta att hans egentliga förnamn är Edward, vilket han dock själv inte vill kännas vid.

Bens kortlivade halvbror

Efter att grannfamiljen Jersild rånmördats på ett mycket brutalt sätt får Hogan i bok nr. 563 tillfällig anställning som federal sheriff. Vi är nu framme vid månadsskiftet augusti / september 1881 och Perritas graviditet fortskrider. En stor överraskning i den påföljande boken är att Bens halvbror Roland Marklund, eller Mark Rowland som han nu kallar sig, dyker upp. De kommer väl överens och Mark flyttar in i smedjan i Eden Valley. Han visar sig vara en driftig person och lyckas spränga fram en vattenåder i den närliggande ravinen Devil's Backbone, varefter de gemensamt börjar föda upp en boskapshjord där. Ben, Mark och Hobo får därefter i uppdrag att vakta en silversändning på ett tåg. Efter att de misslyckats med detta följer en lång jakt på rånarna ända ner i Texas.

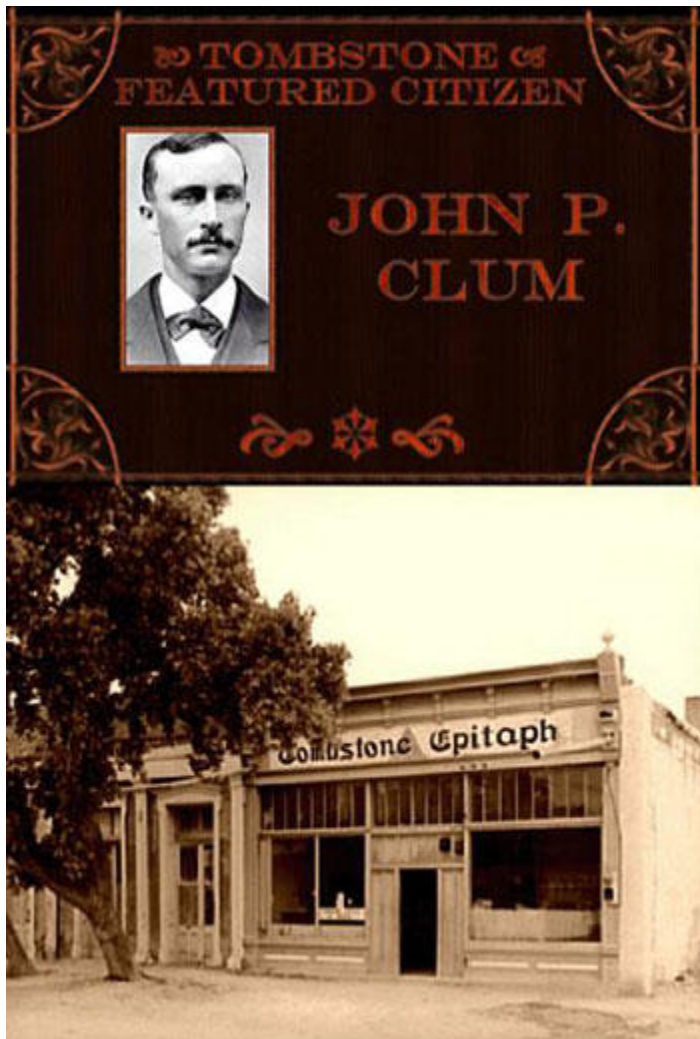
Uppgörelsen vid OK Corral 1881 är en central del av legenden kring Tombstone, och återberättas även i sjunde boken om Ben Hogan, Revolvermän. På denna konstnärliga återgivning av händelsen ser vi Earps till höger och Clantons till vänster.

Sju månader efter det att Mark dök upp i Eden Valley har han skaffat sig hunden Bonzo och tillsammans med Ben driver de i bok nr. 565 en mindre boskapshjord till försäljning i den lilla boskapsstaden Carter. De får dock sin hjord stulen varvid Mark dödas, varefter Ben söker hämnd. Han lär härvid känna bergsborna i familjen Lane och åtrår dottern Wilma, som vill att han gifter sig med henne. Då det har gått minst ett år sedan vi fått kännedom om Perritas graviditet måste vi tolka tystnaden om henne som om hon förlorat sitt barn under graviditeten.

Ett hopp fram till 1886

Historien om Ben Hogan hoppar i nästa bok fram till år 1886, vilket indirekt framgår av ett plakat om jordens undergång daterad tjugo år framåt i tiden, och av Ben uttolkat till 1906. Han kommer här i kontakt med den organiserade kinesiska brottsligheten på västkusten och jagar flicksmugglare i San Francisco tillsammans med Hobo. Av ramhandlingen är det främst den som utspelar sig i Tombstone som utvecklas i och med att redaktör John Clum nu blivit borgmästare. Vidare har John Horton Slaughter efterträtt John Behan som sheriff, vilket lär ha ägt rum 1886. Förändringen innebär att staden och gruvindustrin förstärkt sin position i förhållande till de omgivande boskapsranchernas företrädare.

Bok nr. 567 anges utspela sig under vårvintern 1887. Perrita sägs ha fått missfall året innan, vilket i så fall måste vara andra gången hon drabbats av detta olyckliga öde. Då det i bok nr. 573 sägs att missfallet "hade satt stopp för utvecklingen åt det hållet" skulle man kunna tro att hon inte längre kan få barn. Men som vi ska se längre fram var inte detta hennes sista graviditet. Nu är hon försvunnen och det visar sig att hon hämtats av sina svältande apachesläktingar. Det slutar med att Ben får leverera biffkor till indianreservatet. Vi får även veta att i Tombstone har Carlos Bulotti öppnat Willows Saloon som serverar varor av bästa märke.

John P. Clum som grundade Tombstones dagstidning Tombstone Epitaph och även blev borgmästare i staden omnämns på flera ställen i böckerna om Ben Hogan.

I den påföljande boken har en skurkaktig granne upptäckt att det finns olja i Devil's Backbone efter att Hogans alla kreatur sålts till apacherna. Ben utsätts för en rad av mordförsök och anklagas även på falska grunder för att ha stulit boskap. Vi får även veta att Ben och Hobo timrat en jaktstuga för två somrar sen en bit från Eden Valley. Ben låter registrera sig för även mineral- och oljefyndigheterna i Devil's Backbone, men det visar sig till slut att det rör sig om för lite olja för att det ska vara lönsamt att utvinna den. Perrita är med och strider mot skurkarna och sägs nu vara 26 år gammal. Hon får dock nöja sig med att vara frånvarande i bok nr. 569 där Ben år 1887 hamnar i staden Elfrida under sin jakt på några förrymda kvigor. Vi får här veta att hans djur är märkta med Clover H, en "fycklöver med ett H i mitten". Ben blir här indragen i en mordhistoria och räddar den unga och vackra Jenny O'Toole, som förälskar sig i honom. Han förhåller sig dock kall och återvänder hem med sina djur.

På jakt efter jobb

En ekonomisk depression har nu drabbat Arizona varför Ben får ge sig ut och söka jobb. I bok nr. 570 får han jobb i Tombstone, på den nyöppnade saloonen Lotus House. Han blir här indragen i kampen mot ett gäng mycket drivna falskspelare som härjar i stadens spelhus. Ben lyckas avslöja deras tillvägagångssätt och vänder det mot dem. Han hinner även med att bli förförd av sin paranta arbetsgivarska Lucinda Parson. Hans otrohet är dock inte så farlig i Hobos ögon, och han avslöjar för Lucinda att Perrita med hjälp av indianer i bergen ser till att få sin lust tillfredsställd även när Ben är borta hemifrån.

I böckerna nr. 571 och 572 är Ben och Hobo på driven för att hitta något jobb som kan ge pengar att leva av. Inget av det som händer i de båda böckerna kan sägas föra själva ramhandlingen framåt. Först får de jobb som cowboys på en ranch utanför staden Mallwax som styrs av en skurkaktig sheriff och hans kumpaner, och därefter får Ben anställning som sheriff i Snaketown där han bidrar med att spränga en utpressarliga. Eden Valley hamnar dock åter i centrum i bok nr. 573 då tre passerande desperados våldtar Perrita, skadskjuter Hobo allvarligt och bränner ner huset medan Ben är ute och söker jobb. Väl hemkommen ger han sig snabbt ut på jakt efter hämnd. Det hela slutar med att Hobo kommer på fötter igen och ett nytt och större timmerhus kan byggas upp med ekonomisk hjälp från Lucinda Parson på Lotus House. Inte mycket sägs om hur Perrita mår psykiskt efter våldtäkten.

Politisk oro i grannlandet Mexiko sägs i bok nr. 574 ha lett till att armén förstärkt sin närvaro i Cochise County och Fort Huachuca. I en svår situation drar man sig inte för att lura in Hogan i en dödlig fälla för att tvinga på honom ett självmordsuppdrag åt armén. Han förefaller dödsdömd efter det att han lurats att tro att han dödat en officer som antastat Perrita, och ges en chans till frihet om han lyckas befria en agent och föra i säkerhet några hemliga dokument som kommit på drift. I kamp mot både apacher och mexikaner lyckas han mot alla odds fullgöra uppdraget tillsammans med Hobo och två andra av armén tvingade män.

Ben som Daggermanagent

Bokserien om Ben Hogan går från och med bok nr. 575 in i ett nytt skede i och med att han blir agent åt Daggermans detektivbyrå. Det första uppdraget tar han på sig frivilligt för att kunna hämnas på ett band med boskapstjuvar som mördat några av hans grannar. Men Daggermans nöjer sig inte med detta utan lurar honom att skriva på ett fyraårigt anställningskontrakt som är bindande. Hans arbete åt Daggermans sträcker sig fram till och med bok nr. 590 och år 1892. Ben kommer under denna tid att flera gånger besöka detektivbyråns träningsläger i Pueblo Vaca, New Mexico, och där ha en del att göra med deras lokale chef, överste Warren Tyler.

Bok nr. 575 är av speciellt intresse då vi får ta del av Daggermans dossier om Hogan, som de önskar rekrytera. Det bjuds här på en översikt av hans tidigare liv med hänvisningar till tidigare böcker och en ny inbördes sammanhängande datering av de olika händelserna. Vi får även veta att ravinen Devil's Backbone nu är utarrenderad till grannar och att det tvärs emot vad Ben trott är han och inte Perrita som har den lagliga äganderätten till Eden Valley. I sitt första framgångsrika uppdrag åt Daggermans nästlar sig Ben in bland boskapstjuvarna under falsk flagg som revolvermannen Mungo Tracklin.

De två olika typer av colt revolver som Ben Hogan bär. Innan han börjar vid Daggermans detektivbyrå har han en Peacemaker kaliber 45 (övre bilden), men byter där till en Frontier kaliber 44 (nedre bilden). Fördelen med den senare är att den kan laddas med samma patroner som winchestergeväret.

I de tre påföljande böckerna är Hogan på olika uppdrag åt Daggernauts, med endast mycket svaga kopplingar till ramhandlingen. Först blir han skenhängd i syfte att lura en fångslad tågrånare att berätta var han har gömt bytet. I samband med detta byter Ben modell av coltrevolver, från en Peacemaker till en Frontier. Poängen med detta är att den senare modellen har samma kaliber som winchestergeväret, varför han bara behöver ha med sig en typ av ammunition. Något som Genberg kommer att påpeka fördelen av många gånger i de kommande böckerna. Hogan skickas sen till Mexiko för att hitta ett annat rånbyte med hjälp av en karta uppdelad på olika skinnbitar. I den tredje boken avslöjar Ben på Daggernauts uppdrag en skurkboss som är bra på att hålla sig i bakgrunden och hitta på smarta kupper. Under arbetets gång hinner Ben med att vara Perrita otrogen igen, denna gång med den kvinna som ställer iordning hans bad på hotellrummet. Men äventyret slutar med att han skottskadad tycker sig se en naken Perrita komma emot sig innan han ”sjönk ner i en bottenlös, svart avgrund.”

Skottskador och lunginflammation

I två veckor har Ben legat i sängen medan Perrita skött om hans skottsår i sidan när fem bankrånare, varav en skottskadad, råkar hitta fram till deras stuga efter att ha länsat gruvbolagets kassaskåp i bok nr. 579. Perrita tar hand om skottskadan samtidigt som en av rånarna tror han kan behandla henne hur som helst bara för att hon är indianska. Det slutar med att han försöker våldta henne, varvid han dödas av bandets ledare efter att Perrita knivskurit honom. Inbördes tvister och Hobos ingripande gör att till sist endast den skottskadade unge bandmedlemmen överlever och förs bort av sheriffen.

Man får anta att Bens skottskada läkte då det härefter är Daggernautsuppdrag i främmande trakter för hela slanten och de sju påföljande böckerna, dvs nr. 580–586, tillför i stort sett ingenting till ramhandlingen. I bok nr. 587 där Hogan infiltrerar El Zopilotes banditgång i Mexiko får vi via överste Tyler vid Daggernauts veta att Hobo bosatt sig mer permanent i Eden Valley och att hjorden växer i Devil’s Backbone. Även denna bok slutar med att Ben fått en kula i sidan och sjunker ner i medvetslöshet. Vi får i nästa bok veta att Ben drabbats av blyförgiftning och varit nära att stryka med efter denna skada. Fyra månader har han fått tillbringa i Eden Valley med Perrita och Hobo, som nu dras med ischias, innan det är dags för nästa uppdrag. Han får nu under täckmantel som tågluffare tjuvåka med tåg för att försöka hitta en mördare som specialiserat sig på stinsar. Under arbetets gång hinner Hogan även ta itu med mexikanska vapensmugglare och drabbas av lunginflammation när uppdraget väl är slutfört, vilket ger honom två veckors sjukledighet.

Påföljande bok, nr. 589, inleds av att Ben efter fem månaders bortavaro kommer hem till Eden Valley och där hittar Hobo bunden och Perrita bortrövad. Märkligt nog påstås det här att det var Hobo som drabbats av lunginflammation vid Bens senaste besök i dalen, medan Bens lunginflammation inte alls omnämns. Hobo uppvisar även tydliga tecken på alkoholskador och är inte i någon vidare form. De fem banditerna som rövade bort Perrita har meddelat att Ben har fem dygn på sig att hitta henne, annars dör hon. Ben och Hobo hittar henne i utsatt tid och när Ben väl klarat provet kräver de att han spårar upp den före detta ligamedlem som försvunnit med det gemensamma bytet och föra det tillbaka. Ben lyckas med uppdraget varefter han och Hobo tar itu med banditerna. Perrita rymde på eget bevåg från banditerna och det blir hon som till sist räddar Ben från att dödas med en välriktad pil genom halsen på banditbossen. Hon skär även av honom könet som hämnd för att han försökt skända henne.

Efter Daggernauts samma gamla visa

I samband med sitt sista uppdrag åt Daggernauts i bok nr. 590 hamnar Ben 1892 mitt i den uppgörelse i Wyoming mellan boskapsägare och farmare som går under namnet Johnson County War. Det som där utspelar sig ligger helt utanför ramhandlingen. Ben har lovat Perrita

vara hemma nu när han äntligen är löst från Daggers kontrakt. Men kassan är skral och tämligen omgående tar han i bok nr. 591 på sig att frakta några mycket värdefulla diamanter till Kansas mot en ersättning av 10.000 dollar. Men fraktagenten visar sig vara i maskopi med ett 30-tal banditer som gör allt för att döda Ben och ta hand om glittret. Här får Ben användning av det speciella luftgevär han vunnit på poker under resan till Wyoming, och vars historia Genberg kommer att hinna dra ett antal gånger i de kvarvarande böckerna.

Den typ av luftgevär som Ben Hogan vinner på poker på tåget till Wyoming och sen har stor nytta av i flera av sina äventyr. Geväret konstruerades av Bartolome Girardoni och användes av den österrikiska armén redan i slutet av 1700-talet. Det var i Amerika känt genom att Lewis och Clark använde sig av det för att imponera på indianerna under sin legendariska resa tvärs över kontinenten.

Bok nr. 592 är på sätt och vis en fortsättning på den föregående då en av de överlevande skurkarna som tidigare jagat Ben nu försöker göra sig av med honom för att han inte ska störa den nya banditorganisation han bygger upp i Arizona. Det blir en utdragen strid för Ben och Hobo, och för ovanlighetens skull får även Perrita vara med i kampen som delvis utspelar sig nere i Mexiko. Hon räddar bland annat livet på Ben när en bandit ska till att skjuta honom.

De påföljande sex böckerna, nr. 593–598, har alla fokus på sidohandlingen och utspelar sig utanför Eden Valley och Tombstone. Ramhandlingen förs alltså inte framåt i någon nämnvärd omfattning. I den första boken är Ben otrogen med en vacker mexikanska när han infiltrerar ett banditgäng lett av en kopia av Billy the Kid för att föra hem en förrymd miljonärsdotter. Därefter söker Ben hämnd på fyra desertörer som skadat Hobo och försökt våldta Perrita vid ett diligensrån. Bok nr. 595 är intressant då den innehåller ovanligt mycket av romantik. Det är egentligen en ren deckarhistoria med fokus på en skenbar kidnappning där Perrita efter det att skurken fått lämna trakten parar ihop hans före detta hustru med ranchens förman. Väl uppe i varv ser hon även till att ranchägaren och änkemannen John Wallace friar till sin mexikanska hushållerska. Det är endast med ett nödrop Ben slipper undan giftermål.

Banditer stoppar giftermål

Men Perrita hade fått något nytt att tänka på och i bok nr. 599 planerar hon och Ben att gifta sig på de vitas sätt. Perrita tror att de vita efter detta kommer att respektera henne då hon inte längre enligt deras synsätt behöver leva i synd tillsammans med Ben. Lysningen kräver att paret vistas på kyrko-orten Benson en längre tid före själva bröllopet, varför Ben tagit jobb som vikarierande sheriff i Benson medan Perrita genom sin läs- och skrivkunnighet fått jobb hos en boskapshandlare. Perrita har börjat klä sig som en vit kvinna och har även skickat efter en bröllopsklänning. Planerna stoppas dock när ett banditgäng tar över stan som bas för en hämndaktion med en rad sheriffer som de varit i delo med, och håller Perrita som gisslan för att kunna styra Ben. Ben ställs här inför dilemmat att han måste välja mellan att beskydda sin tillblivande eller att ta itu med skurkarna och därmed beskydda allmänheten i ett längre perspektiv. När väl skurkarna är uttraderade tar Perrita sitt förnuft till fånga och ångrar att hon försökt likna de vita. Livet i Eden Valley går därmed tillbaka till sin vanliga lunk.

I bok nr. 600 får vi veta att borgmästaren i Tombstone förbjudit prostitution innanför stadsgränsen varför en bordell öppnat i den övergivna gruvbyn Contention City en bit från stan. Ben får där i uppgift att utreda en serie knivmord på kvinnor som jobbar där. Det utvecklar sig till en typisk pusseldeckare. Inte heller någon av de två påföljande böckerna

utvecklar ramhandlingen i någon högre grad. Bok nr. 601 är en lång jakt på några brutala banditer som leder långt ner i Mexiko.

North to Alaska

I bok nr. 602 har Ben och Hobo tillfällig anställning på en ranch då torkan varit svår och lett till att alla pengar använts till utveckling av deras kostsamma bevattningsanläggning. De båda kompanjonerna har i den påföljande boken gjort en avstickare till Alaska för att tjäna en hacka på att leta guld. Äventyret har ingen påtaglig koppling till ramhandlingen men är intressant då de tar hand om den unge Ricky Edison, son till en förolyckad guldgrävare de kände. Men det blir bara en kortvarig bekantskap då Ricky sen placeras hos sina släktingar i Oregon.

Under inflytande av en vit och falsk predikant har en utbrytargrupp bland apacherna i bok nr. 604 kidnappat militär guvernörens dotter. Militären ber Ben om hjälp för att undvika att oroligheterna utvidgas, varför han får avbryta sitt arbete med att förbättra bevattningen av Eden Valley. Han träffar här åter den länge lipanapachen som tidigare gått under namnet Manga Taska men nu kallar sig Cuchillo Plata.

Bok nr. 605 utspelar sig i Drakbergen kring Eden Valley. Ett skurkaktigt tomtbolag säljer värdelös mark som de kryddat med lite guldsand till hågade prospektörer. En köpare som protesterar dödas och övriga luras att anfälla Eden Valley innan Ben slutligen avslöjar ligan. Då har han även fått Hal Startman som ny granne med egen silvergruva. I boken framgår det även att Ben införskaffat ett par appaloosahäster och att stoet är dräktigt.

Bland seriemördare och bankrånare

En seriemördare går lös i Tombstone i bok nr. 606, vilket gör att Ben får anställning som vicesheriff då den numera något alkoholiserade sheriff Slaughter inte förmår göra så mycket på egen hand. Tombstones borgmästare heter nu Wade Carter, och vill gärna se att mördaren fångas så snabbt som möjligt. Ben har just köpt sig en ny blekgul häst som är mycket snabb, och behöver som vanligt kontanter till arbetet med sitt bevattningssystem. Pengar kan även behövas framöver då Perrita helt oväntat är gravid på nytt och redan i tredje månaden. Graviditeten håller i sig i den påföljande boken där Ben hjälper en sjuk sheriff i en småstad långt från Tombstone. Vi får här ta del av en komplex kombination av markstrider och släktvendetta utan koppling till ramhandlingen. Viktigast är att Ben klarar sig från att bli hängd så att historien kan rulla vidare.

Det är tydligen förutbestämt att Ben och Perrita ska förbli barnlösa och i bok nr. 608 får Perrita missfall i femte månaden efter att ha fått en knuff av en flyende bankrånares häst. I boken skildras Bens jakt på rånarparet och han faller även för kvinnan i paret, Morgana Ford, trots Perritas svåra situation där hemma. Den enda kopplingen till ramhandlingen i bok nr. 609 är att Perritas ranchägande släktingar i familjen Dorgan dödas i den ranchstrid som Ben blir insyltad i. Ranchdottern Joan McMillan vill att Ben tar över även henne när han tar över en ranch som bulvan åt dödsboet. Men Ben backar undan då han känner på sig att det i hennes fall gäller mer än bara erotik.

En repris som avslutning

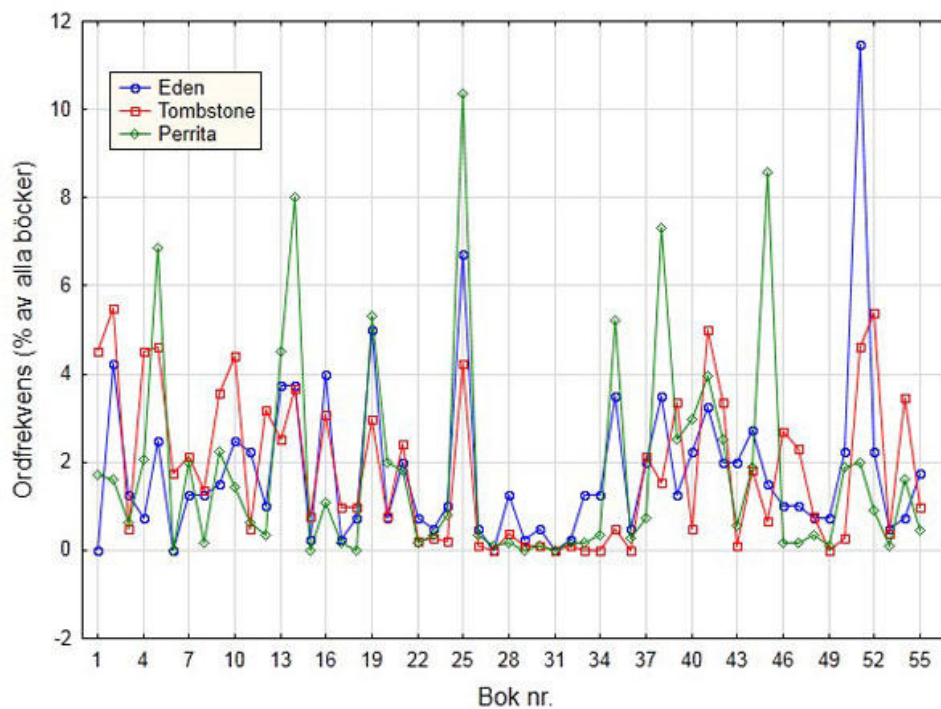
Då seriens sista bok, nr. 610, är identisk med bok nr. 557 finns det inte mer att säga om den. Istället finns det skäl att ta upp några av de tillbakablickar som Ben Hogan ägnar sig åt i den fristående romanen *En främling kommer hem* från 1982. Bokens handling utspelar sig i Hälsingland år 1914 och här går Ben under smeknamnet Mördar-Hellgren. Vi får här veta att Perrita dog 1906 och ligger begravd i Eden Valley. Där ligger även deras son, som endast blev tre dagar gammal, begravd. Detta betyder att Perrita hann med att bli gravid en fjärde gång efter 1890 då hennes tredje missfall ägde rum.

Dragoon Mountains i Arizona där Eden Valley ligger som en gömd och grönskande dal. Bergen kallas i böckerna som regel för Drakbergen och i En främling kommer hem sägs Perrita ligga begravd där.

Ramhandlingens bokvisa omfattning

Ett sätt att kvantifiera ramhandlingens närvaro i en viss bok utgår från frekvenser för ord med stark koppling till denna. Jag har här valt de tre namnen Eden, Tombstone och Perrita, vilka räknats bokvis utgående från ordfrekvenser beräknade med hjälp av hemsidan lix.se. De två senare namnen omfattar även genitivformen med terminalt "s". De tre namnens medelvärde och SD är (nollvärden liksom bok nr. 56/610 exkluderade): (Eden) $7,9 \pm 7,7$ $n=51$, (Tombstone) $21,2 \pm 17,8$ $n=49$, och (Perrita) $22,2 \pm 27,7$ $n=50$. För att kompensera för Edens genomgående lägre frekvenser normaliserades alla värden till procent av förekomsten i samtliga böcker. Det framgår av diagrammet i Figur 1 att de tre namnens förekomst uppvisar liknande fördelningar över alla 55 böckerna, men även att de ibland kan förefalla frikopplade. Ett exempel då detta är bok nr. 45/599 i vilken Perrita har en central roll, men som utspelar sig i staden Benson.

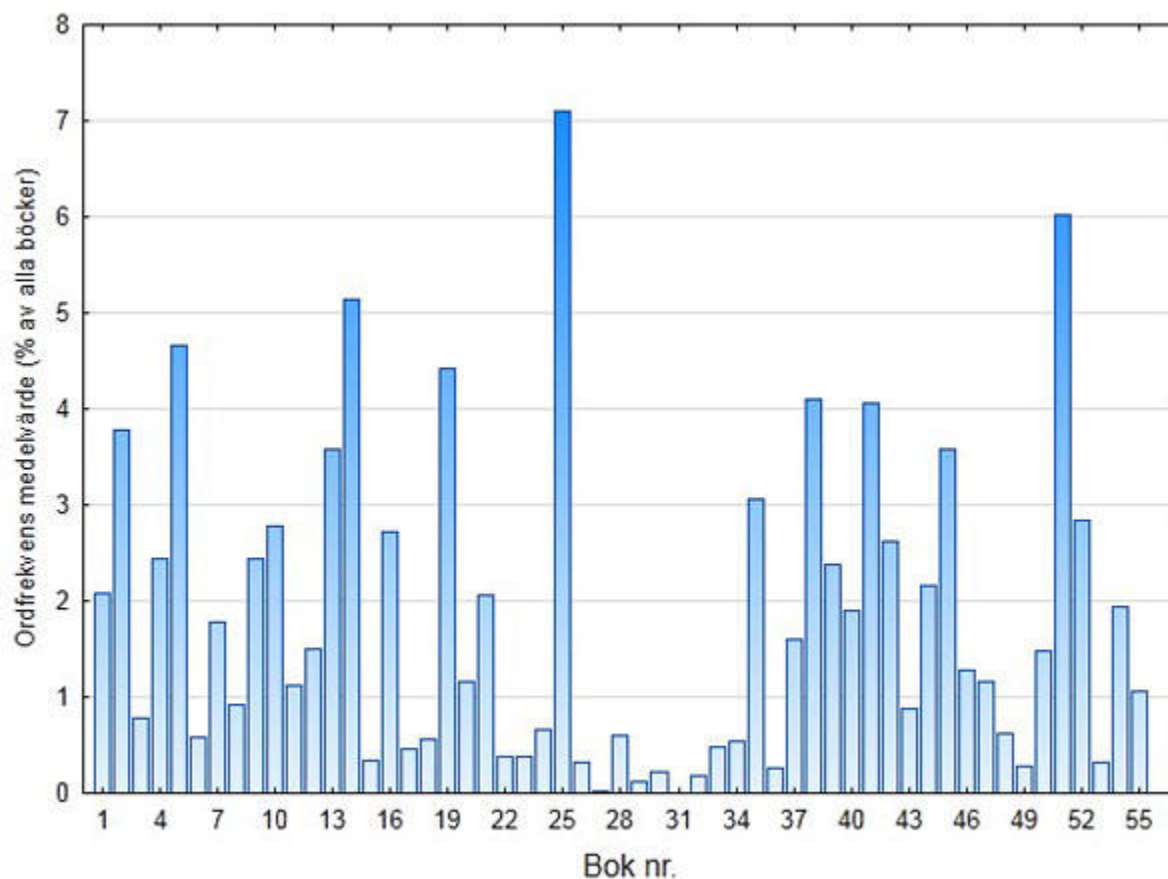

Figur 1. Normaliserad frekvens av namnen Eden, Tombstone och Perrita i böckerna om Ben Hogan. Böckerna numrerade i utgivningsordning där bok nr. 557 och 558 bytt plats så att berättelsen om Dubbelgångaren som tänkt föregår den om Bankrånet och bok nr. 610 som utgörande en repris uteslutits.

En tydligare bild av variationen över alla böckerna kan ses i Figur 2 som visar medelvärdet för de tre utvalda namnen procentuella frekvenser. Tydligt är här att ramhandlingens närvaro uppvisar en stor variation även mellan närliggande böcker. Det framgår även väl att böckerna i vilka Ben jobbar åt Daggemans, nr. 22 till 36, med få undantag har en mycket svag koppling till ramhandlingen. Dock är det bok nr. 25, i vilken Ben är skottskadad och fem rånare intar Eden Valley som har det högsta värdet mycket på grund av att Perrita här får en chans att träda fram i förgrunden.

Seriell utgivning

Man kan jämföra bokserien om Ben Hogan med den seriella utgivningen av romaner som följetonger i tidningar utav olika slag, vilken inleddes redan 1836 med Honoré de Balzacs *La vieille fille* och som snart blev mer regel än undantag. En viktig skillnad är dock att författaren Genberg aldrig betraktade de olika böckerna om Ben Hogan som delar av en mer omfattande roman och knappast planerade för mer än en berättelse i taget. Därmed handlar det i hans fall mer om en "serial publication" än om ett stycke "serialized fiction", även om skillnaden kan vara svår att upprätthålla (Friedman 2014).

Figur 2. Normaliserad medelfrekvens för de tre namnen Eden, Tombstone och Perrita i böckerna om Ben Hogan. Böckerna numrerade i utgivningsordning där bok nr. 557 och 558 bytt plats så att berättelsen om Dubbelgångaren som tänkt föregår den om Bankrånet och bok nr. 610 som utgörande en repris uteslutits. I diagrammet innebär höga staplar att ramhandlingens närvaro är hög.

Säkerligen med inspiration hämtad från alla framgångsrika TV-serier ser vi idag hur den digitala litteraturen söker sig nya riktningar i form av "episodic fiction" spridd bland annat via Amazons *Kindle Serials*, som startades under hösten 2012 och även omfattar några titlar från westerngenren. Via denna typ av tjänst kan man efter att först ha erlagt en modest

engångssumma få de nya episoderna levererade till sin läsplatta efterhand som de skrivs. Här kan man mer tala om en app som uppdateras automatiskt än om en serie av e-böcker. Precis som på TV är varje episod fristående men ändå ofta avslutad med en ”cliff-hanger”. Texternas begränsade längd gör att varje ny del kan läsas under en och samma sittning. Det är inte svårt att här se stora likheter med 1970-talets kioskbooksutgivning även om texterna nu är något kortare och tenderar att spridas veckovis snarare än månadsvis. Man kan inte heller påstå att Genberg använde sig av ”cliff-hangers” då varje bok som regel slutade med att uppdraget var slutfört och Hogan återvände till Eden Valley där Perrita väntade på honom alltid lika kärleksfull. Undantagen är väl främst bok nr. 578 och 587 där Ben skottskadas allvarligt på slutet och man inte riktigt kan veta om han ska överleva eller inte.

En annan skillnad mellan nu och då är att det digitala snabbskrivandet även ger möjlighet till en högre grad av interaktivitet med läsekretsen, vilket uppmuntras i Amazons upplägg. På Genbergs tid var det bara enstaka kalenderbitare som skrev till honom via förlaget för att påpeka någon felaktig detalj i boken. Kontakten mellan skribenten och läsaren är ännu mer utvecklad i den framgångsrika appen *Wattpadd*, men här sprids alla texter helt kostnadsfritt. En bra möjlighet för oetablerade författare att börja bygga upp en läsekrets, men knappast ett sätt för en snabbskrivare att säkra sin försörjning.

Källor

- Blom, K. Arne, 1976: Den svenske revolverhjälten. *DAST Magazine* 9(1):14-20.
- Friberg, Gunnar, 1973: Här var ’e pang-pang på löpande band. *SE* 35: 44-46.
- Friedman, Jane, 2014: Beyond Dickens: Trends and tech in serial fiction. <http://writerunboxed.com/2014/02/24/serial-fiction/>
- Genberg, Kjell E. 1975: *Vilda Västern. Historien om det stora, löftesrika landet som en gång befolkades av indianer*. Stockholm: Williams Förlags AB.
- Genberg, Kjell E. 2005: *Ur min skottvinkel. Baserad på en sann historia*. Eslöv: Förlags AB Gondolin.
- Grover, Marshall, 1982: *Bill och Ben och gröngölingarna*. Bill och Ben nr. 243. Malmö: Wennerbergs förlag.
- Lindung, Yngve (red.), 1977: *Kiosklitteraturen. 6 analyser*. Stockholm: Tidens Förlag.
- Mälärstedt, Kurt, 2007: Författaren på läktaren. *DN Kultur* 28 december 2007.
- Nilsson, Anders N. 2014: Big Jim, Bill & Ben, Cactus Jim och Coyote: Om flytande gränser mellan namn på hjältar, bokserier och böcker. *DAST Magazine* 4 november 2014.
- Nilsson, Anders N. 2015: Ben Hogan rider igen, del 1. En bibliografisk översikt. *DAST Magazine* 24 april 2015.
- Nilsson, Anders N. & Patrik Myrman, 2013: Populärpocketböcker inom västerngenren i Sverige – en kartläggning. *DAST Magazine* 13 oktober 2013.
- Olsson, Jan Olof, 1958: *God morgon, Vilda Västern*. Andra omarbetade upplagan. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Ben Hogan rider igen, del 3: Dialogen, textmängden och sidornas luftighet

Även om Kjell E. Genbergs 56 västernböcker från 1970-talet om Ben Hogan alla har en inlaga på nära 128 sidor så varierar textmängden mellan 148 och 209 tusen tecken per bok. Denna variation sätts här i samband med andelen dialog som i grova drag varierar mellan 25 och 50 procent av en viss boks text. Även meningarnas ordantal, som uppvisar en ökande tendens under seriens gång, påverkar böckernas textmängd. Det visar sig även att andelen dialog, genom sin lägre ord- och meningslängd, påverkar andra mått som läsbarhetsindex och ordvariationsindex. Textens struktur jämförs även med en av de isländska sagornas.

Inledning

Kjell E. Genbergs 56 kioskböcker om den svenskättade västernhjälten Ben Hogan utkom i original mellan åren 1972 och 1977 (Nilsson 2015a). Böckerna hålls ihop av en ramhandling centrerad kring den lilla bergsfarmen Eden Valley och den närliggande staden Tombstone i Arizona mellan åren 1879 och 1893, och strukturen är episodisk på samma sätt som i många TV-serier (Nilsson 2015b). Varje bok innehåller ett avslutat äventyr med mer eller mindre starka kopplingar till själva ramhandlingen och de tre huvudpersonerna Ben Hogan, Perrita och Hobo McKim.

I böckernas berättarstruktur kombineras den allvetande berättaren eller författarrösten med gestaltning i form av direkt dialog. Växlingen mellan dialog och berättande skapar en omväxling i läsningen och gör texten mer levande (Johansson 2014). Rent typografiskt ger dialogen ett luftigare intryck än den övriga texten, främst genom sina ofta kortare rader (Bild 1).

Vid sidan av de positiva funktioner dialogen kan sägas ha i prosa (se till exempel Kernan 2015), bör dess mer spatiösa utformning även sättas i samband med textens forcerade tillkomst. Kjell E. Genberg hävdar själv att han som regel skrev tjugo manussidor om dagen och därmed en hel bok om Ben Hogan på en dryg arbetsvecka (Genberg 2005:131). Det faktum att dialogen fyller en manussida snabbare än vad själva berättandet gör borde helt klart kunna utgöra en drivkraft mot en större andel dialog i böckerna.

Andelen dialog i en roman har framförts som ett potentiellt kännetecken för en viss författare eller en viss genre utifrån studier av den variation som dokumenterats genom jämförelser av olika texter (De Haan 1996). Det har även framförts att dialogen skiljer sig på olika sätt från den övriga texten, till exempel genom sina ordfattigare meningar, och därmed intar en språklig mellanställning i förhållande till skrift och tal (De Haan 1996). Min studie av dialogen i böckerna om Ben Hogan visar på att dess andel av hela texten varierar även inom en serie av i övrigt mycket likartade böcker. Förutom att dokumentera denna i sig intressanta variation, vill jag även koppla den till några andra karakteristika som total textmängd, ordvariation och läsbarhetsindex.

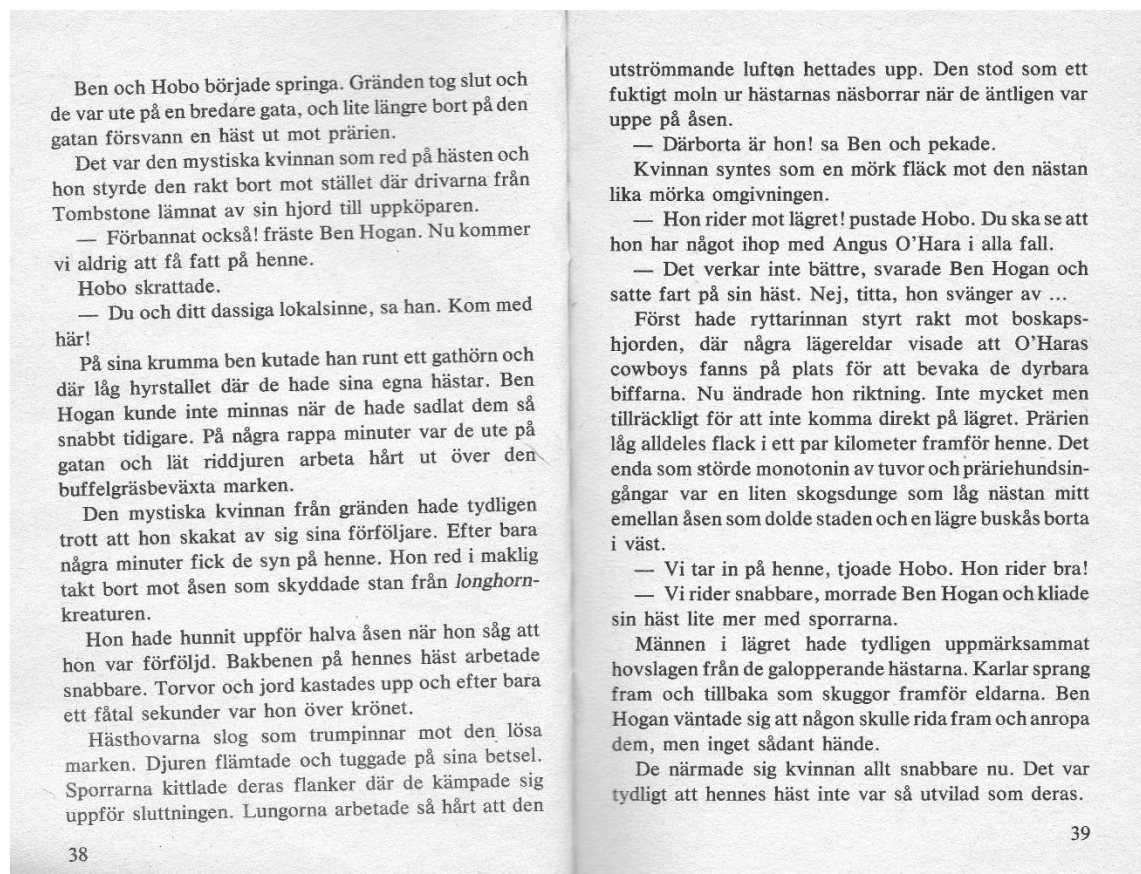

Bild 1. Uppslag ur bok nr. 560 *Lockbetet* i serien om Ben Hogan med sidorna 38 och 39. Uppslaget rymmer sju stycken med dialog på tillsammans tolv rader, och elva stycken med berättande text på sammanlagt 48 rader. Detta innebär att ca tre av fem rader dialog är en slutrad medan endast ca var fjärde rad av övrig text är det. Det är endast slutraderna som kan innehålla högerställda tomrum av varierande längd.

Material och metod

Texten till samtliga 56 böcker om Ben Hogan erhöles från författaren som MS Word-filer. Då den sista boken i serien utgör en ren repris på den fjärde har den ej tagits med i analyserna. Filerna gick igenom varvid alla observerade fel rättades till. Det kontrollerades att alla stycken med direkt anföring inleds med pratminus och att dessa stycken var separerade från övrig text med markering för nytt stycke. Direkt anföring och eventuell anföringssats separerades ej från varandra. Med hjälp av sorteringsfunktionen i MS Word separerades styckena med direkt anföring från övrig text. Vid tveksamhet jämfördes med den aktuella bokens tryckta text.

Med hjälp av räkningsfunktionen i MS Word räknades så bokvis antal stycken, ord och tecken (inklusive mellanslag) separat för dialog och övrig text. Innan räkningen gjordes hade alla överflödiga mellanslag och tabulatorstecken avlägsnats från dokumentet. Även all avstavning och alla ”optional hyphens” (^-) avlägsnades.

Läsbarhetsindex (LIX) och ordvariationsindex (OVIX) beräknades genom att textfiler laddades upp till hemsidan lix.se. LIX beräknas som summan av medelantal ord per mening och andelen ord med fler än sex tecken. OVIX utgår från kvoten mellan antal olika ord och totala antalet ord med en justering beroende av mängden text. Uppgifter om antal ord per mening hämtades från samma källa.

Efter digitaliseringens uppkomst står det klart att en text inte har någon inneboende ”längd”, utan endast en viss teckenmängd. På samma sätt borde man inte heller tala om meningars och ords längd då de inte går att mäta med längdmått utan egentligen avser antal ord respektive tecken, det vill säga mängder. Trots denna markering använder jag mig stundtals av traditionellt språkbruk, som en kompromiss.

En tabell med rådata för alla böcker i serien om Ben Hogan kommer att göras tillgänglig via hemsidan Kjell E. Genbergs digitala museum (keg.se).

Bild 2. Bland böckerna om Ben Hogan återfinns den minsta textmängden i bok nr. 560 *Lockbetet* med endast 148.041 tecken, medan den största hittas i bok nr. 601 *Sheriffmördaren* med hela 209.766 tecken.

Textmängd och andel dialog

Böckernas totala antal tecken inklusive mellanslag varierar mellan 148.041 och 209.766. Den minsta textmängden återfinns i bok nr. 560 *Lockbetet*, medan den största hittas i bok nr. 601 *Sheriffmördaren* (Bild 2).

Medelvärdet ligger på 183.774 och standardavvikelsen på 14.106 tecken. Med undantag för de två första böckerna i serien finns en tydlig tendens att teckenmängden ökar med tiden (Bild 3).

Andelen dialog i de olika böckerna har beräknats separat för tecken, ord och stycken (Bild 4).

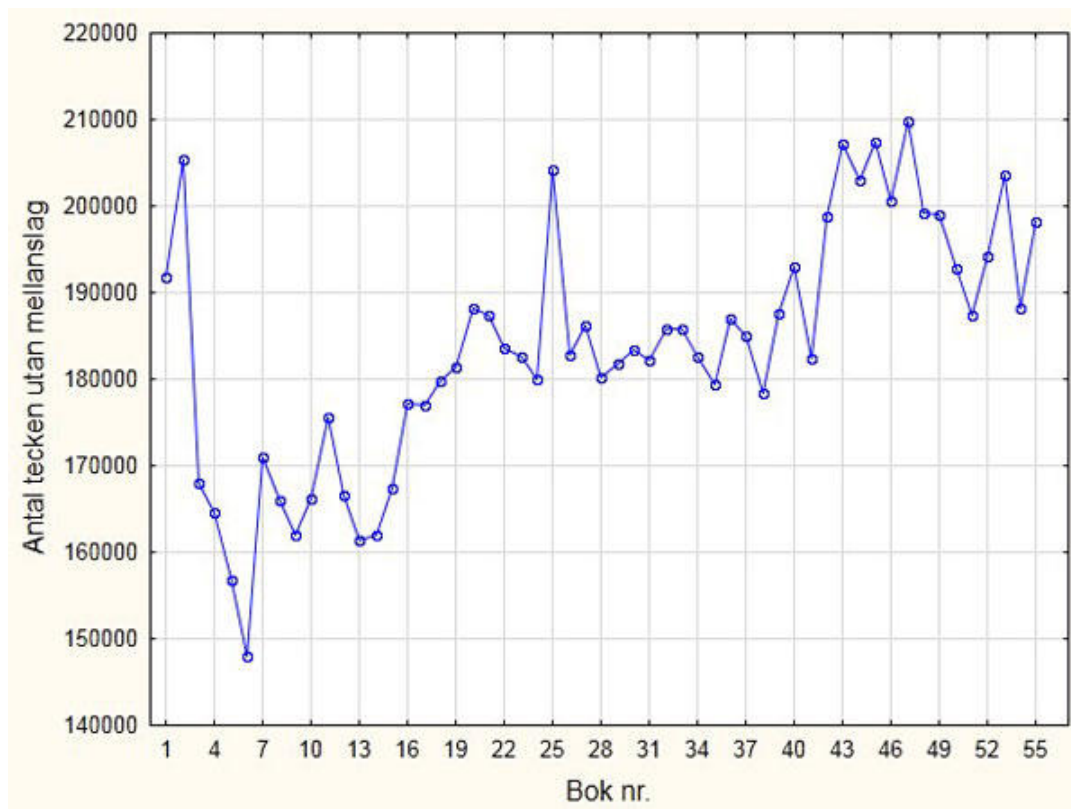

Bild 3. Det totala antalet tecken per bok inklusive mellanslag i serien om Ben Hogan. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

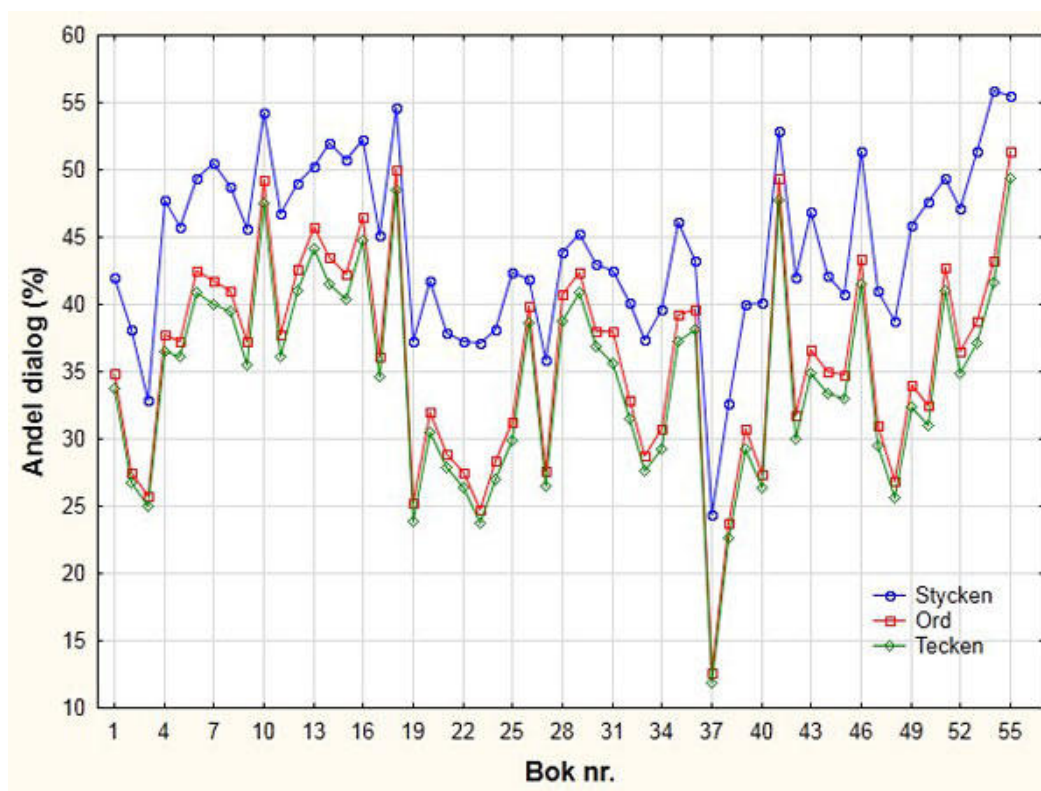

Bild 4. Andelen dialog per bok i serien om Ben Hogan uttryckt i procent. Separata värden ges för tecken inklusive mellanslag, ord och stycken. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

Även om de tre värdena följs relativt väl åt är det tydligt att andelen i samtliga böcker är högst för stycken och även något högre för ord än för tecken. Jag tolkar detta som att dialogens stycken i genomsnitt innehåller färre ord än de i den övriga texten och att även dialogens ord i genomsnitt består av något färre tecken än den övriga textens. Den lägsta andelen dialog återfinns i bok nr. 591 *Jakten*. I boken jagas en ensam Hogan av ett trettiotal banditer utan större chanser till samtal med dem, vilket förklarar dialogens ringa andel av texten. Böcker med hög andel dialog karakteriseras av uppdrag som utförs i grupp, inom vilken samtal förekommer frekvent. Exempel på detta är bok nr. 564 *Blod och silver* i vilken Ben och Hobo följs av den förres halvbror Mark, och bok nr. 572 *Utpressaren* där Ben jobbar i nära kontakt med Billy Spunk och Reg Hazzard. Andelen dialog i böckerna ökar i början och slutet av serien för att i mitten ligga lite lägre. Detta mönster kan delvis reflektera Ben Hogans oftast ensamma arbete som Daggermanagent i bok nr. 575–590.

Bild 5. Bland böckerna om Ben Hogan återfinns det högsta OVIX-värdet 67,8 i bok nr. 575 *En ärlig chans*, medan det lägsta värdet 58,2 observerades i bok nr. 607 *Rännsnaran väntar*.

Ordvariation och läsbarhet

Ordvariationsindex OVIX varierade mellan 58,2 och 67,8 med ett medelvärde på 63,3 och en standardavvikelse på 1,9. Lägsta värdet observerades i bok nr. 607 *Rännsnaran väntar*, medan det var bok nr. 575 *En ärlig chans* som hade det högsta värdet (Bild 5).

Bokserien om Ben Hogan uppvisar en svagt fallande trend när det gäller OVIX. Jämför man med Daniel Kvicks värden för ett urval ungdomsböcker och deckare ter sig Hogans värden rätt låga, samtidigt som Mikael Nordenfors anger värdet 65 för Camilla Läckberg. Jag vet inte om värdena är helt jämförbara då åtminstone Kvicks värden baseras på tjugo grafiska meningar per bok och jag använt mig av hela texten. Men min poäng är inte att Genbergs böcker kännetecknas av en låg ordvariation, utan att mina beräkningar av OVIX uppvisar märkbart lägre värden för dialogen än för den övriga texten. Skillnaden ligger som regel mellan åtta och tio enheter, så helt klart påverkas en texts OVIX-värde av dess andel av dialog.

Böckerna om Ben Hogan har ett läsbarhetsindex som varierar mellan tjugosex och trettio. Medelvärdet ligger på 27,98 med en standardavvikelse på 0,95. Enligt den skala som används på lix.se är värdet trettio gräns mellan ”mycket lättläst” och ”lättläst”. Daniel Kvicks värden

för moderna deckare ligger nära Hogans värden, medan hans urval av äldre deckare (1950–1965) ligger något högre. Även i detta fall baseras Kvicks värden på ett urval av meningar och inte hela texter. Precis som för OVIX är min poäng här att mina beräkningar visar på lägre värden för dialogen än för Hogan-böckernas övriga text. Skillnaden ligger mellan sju och elva enheter och därmed motsvarar dialogens låga värden barnboks-nivån, medan den övriga textens värden är väl förankrade i kategorin över om trettiogränsen. Läsbarhetsindex är helt klart känsligt för en texts andel av dialog.

Meningslängden varierar i böckerna om Ben Hogan mellan 9,03 och 11,59 ord per mening. Medelvärde ligger på 10,39 och standardavvikelsen på 0,59 ord per mening. Dessa värden ligger något under moderna deckare och mycket under äldre deckare enligt de siffror som David Kwick sammanställt. Det föreligger även en tydlig trend att Genbergs meningar blir ordrikare med tiden (Bild 6). Då meningslängden utgör en viktig del av läsbarhetsindex är det inte förvånande att se att dialogen har färre ord per mening än den övriga texten. Skillnaden ligger mellan två och fyra ord per mening.

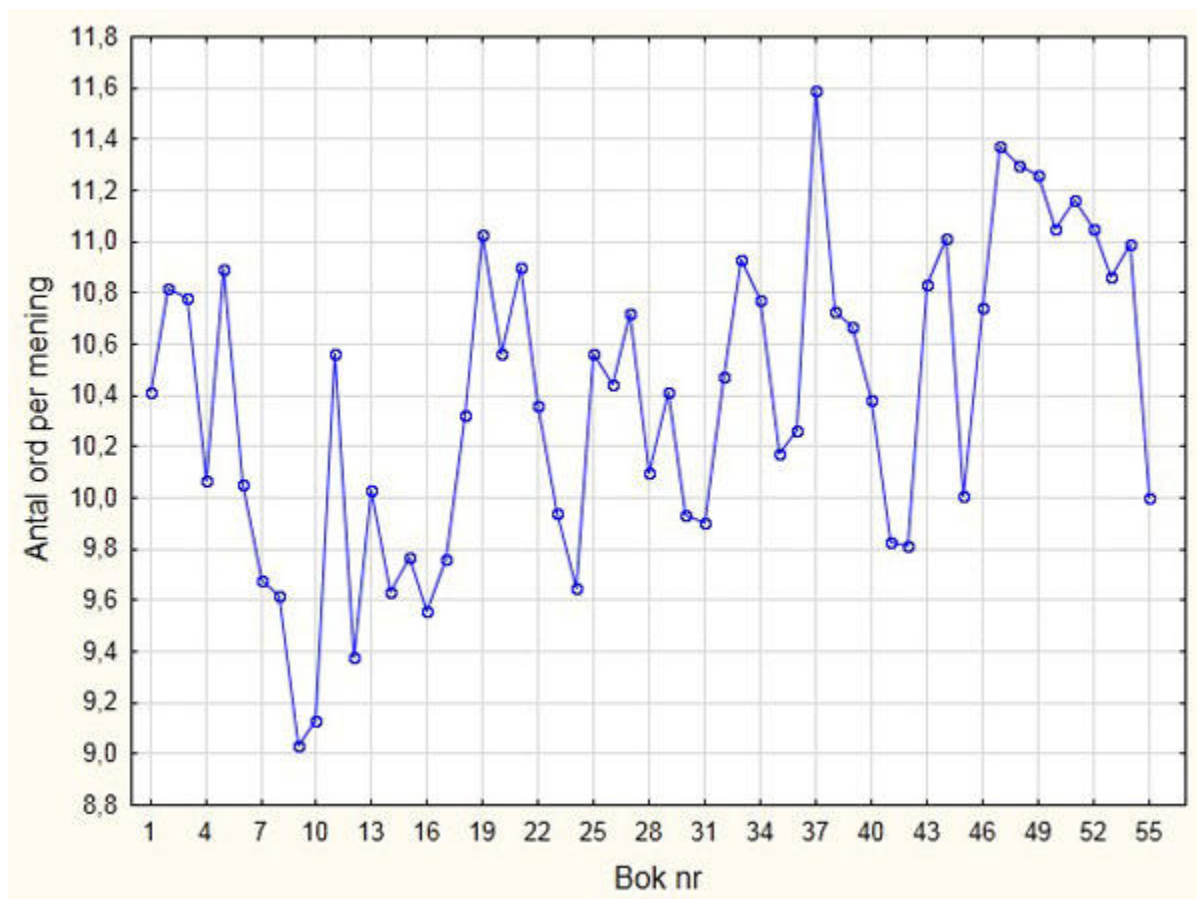

Bild 6. Meningslängdens medelvärde per bok i serien om Ben Hogan. Böckerna ordnade i utgivningsföljd och sista boken utelämnad som utgörande en ren repris.

Tecken och sidor – en skenbar paradox

Då böckerna i serien om *Ben Hogan* har en homogen utformning med en inlaga på 128 sidor levererade författaren med få undantag manuskript av en förbestämd omfattning på ett hundra ark med trettiofyra rader gånger sjuttiosex nedslag (Nilsson 2015a). Trots manuskriptens och

böckernas uniforma sidantal innehåller mina data en tydlig tendens till ökande textmängd med tiden (Bild 3), vilket kan förefalla paradoxalt.

Givet det förbestämda formatet finns endast två möjliga källor till variation i den totala textmängden. Den första avser mängden överkryssade ord i manuskripten, vilket var författarens sätt att rätta felskrivningar. Utan att ha kvantifierat överkryssningarnas omfattning är min uppfattning att de är relativt få och utan tydlig tidsmässig trend i materialet. De kan därmed inte förklara böckernas ökande textmängd.

Den andra källan till variation är andelen rader som inte fyller ut manuskriptarkets maximala radlängd och deras längd. En viktig orsak till denna variation är andelen dialog i boken i och med att dialogens ordfattigare meningar och stycken ger upphov till en hög andel outfyllda rader. Men detta kan inte utgöra hela förklaringen till böckernas med tiden ökande textmängd då andelen dialog ej uppvisar samma typ av trend (Bild 4). Som författaren själv påpekat beror andelen dialog i stor omfattning av själva intrigen, vars utformning kan växla mellan närliggande böcker. Istället vill jag koppla ihop böckernas ökande textmängd med det ökande antalet ord per mening (Bild 6), en trend som även kan ses i antal ord per stycke. Ordrikare meningar och stycken resulterar helt klart i mindre luft på manuskriptsidorna och därmed en totalt högre textmängd.

Meningslängd kan i sig ses som en stilmarkör, även om dess bakomliggande orsaker kan vara många (Lagerholm 2008:135 ff.). Exempel på orsaker kan vara användandet av bisatser eller förhållandet mellan grafiska och syntaktiska meningar. Även uppräknings- och brist på koncentration kan öka meningslängden. Vilken orsaken är i Genbergs fall vet jag inte, men kanske den observerade trenden kan ses som en del i hans utveckling som författare. Efter *Ben Hogan* skrev han främst kriminalromaner, vilket både gav honom nya läsare och höjde hans status som författare (Genberg 2005). Då hans första deckare, *Fnask i fördärvet*, kom redan 1974 finns det ett tidsmässigt överlapp i hans författarskap mellan västern och deckare.

Ben Hogan och de isländska sagorna

Den kortfattade lakoniska dialogen som kännetecknar böckerna om *Ben Hogan* återfinns även i de isländska sagorna. Jag har på prov studerat *Njals saga* på samma sätt som jag studerat *Ben Hogan*. Denna saga omfattar enligt mina beräkningar hela 476.030 tecken, vilket motsvarar mellan två och tre Hogan-böcker. För att få texterna mer jämförbara plockade jag bort alla kapitelrubriker och kväden i Bååths svenska översättning från 1879, hämtad från Icelandic Saga Base. Jag ändrade även i texten så att själva anförandet alltid föregick anföringssatsen, i syfte att underlätta sorteringen av styckena. Sagans andel av dialog är 43,4 % för tecken, 44,4 för ord och 54,5 för stycken. Värdena överensstämmer väl med de mer dialogrika av böckerna om *Ben Hogan*. Meningslängden är i *Njals saga* som helhet något större än i Hogan-böckerna, men till skillnad från dessa är meningarna i medeltal längre i dialogen än i den övriga texten (Dialog 13,4, övrig text 10,7, hela texten 11,8 ord per mening). Såväl LIX- som OVIX-värdena är dock lägre för *Njals saga* än för Hogan-böckerna, vilket antyder en högre frekvens av kortare ord i sagan (LIX 23, OVIX 56,5 för hela texten).

Man kan alltså gott påstå att *Njals saga* och böckerna om *Ben Hogan* representerar enkla texter med vissa strukturella likheter, om än nedskrivna under helt olika tidsepoker och förhållanden.

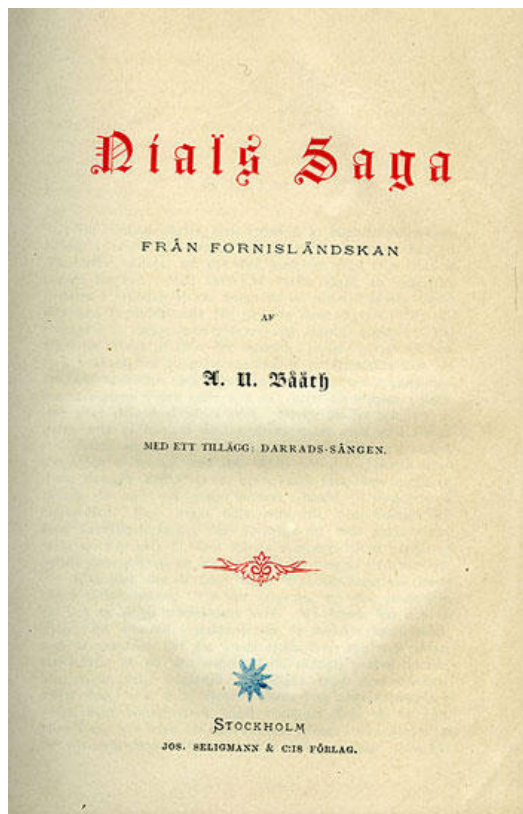

Bild 7. Titelsidan från A.U. Bååths svenska översättning av *Njals saga* från 1879.

Källor

- De Haan, Pieter, 1996: More on the language of dialogue in fiction. *ICAME Journal* 20:23-40.
- Genberg, Kjell E. 2005: *Ur min skottvinkel. Baserad på en sann historia*. Eslöv: Förlags AB Gondolin.
- Icelandic Saga Database, 2015: *Njals saga*, svensk översättning av A.U. Bååth från 1879, http://sagadb.org/brennu-njals_saga.se
- Johansson, Sten, 2014: Dialog och gestaltning i berättande prosa. <http://www.ipernity.com/blog/168707/763701>
- Kernan, Jenna, 2015: Eight good reasons to use dialogue. [http://www.jennakernan.com/extras/resources/Dialogue Article.pdf](http://www.jennakernan.com/extras/resources/Dialogue%20Article.pdf)
- Kvick, Daniel, 2015: Läsbarhet nu och då. En undersökning om ungdomsbokens och deckarens språkliga förändring över 50 år. Kandidatuppsats lärarprogrammet högskolan i Halmstad, fulltext i DIVA.
- Lagerholm, Per, 2008: *Stilistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Anders N. 2015a: Ben Hogan rider igen, del 1. En bibliografisk översikt. *DAST Magazine* 24 april 2015.
- Nilsson, Anders N. 2015b: Ben Hogan rider igen, del 2. Ramhandlingen. *DAST Magazine* 2 juni 2015.
- Nordenfors, Mikael, 2009: Ord är kul. *Alfa, Lärarförbundets tidning för lärare i svenska, SO-ämnen och språk*, 28 maj 2009.

Ben Hogan rider igen, del 4: De namngivna karaktärerna

Kjell E. Genbergs böcker om Ben Hogan innehåller tillsammans drygt ett tusen namngivna fiktiva karaktärer. Den första boken i serien innehåller 36 namngivna karaktärer och därefter adderas ca tjugo nya per bok. Medan en mindre del av namnen motsvaras av historiska personer är det stora flertalet konstruerade av författaren. Den stora mängden namn förklaras av böckernas episodiska natur i kombination med hög dödlighet hos karaktärerna. Bara Ben Hogan själv hinner döda minst 200 personer i de 55 olika böckerna.

Namnlistor

Böckers fiktiva karaktärens namn utgör en viktig grund för litterära referenser, och namnlistor av olika slag började tidigt att tryckas, som regel baserade på den så kallade finlitteraturen. Ett exempel är William Freemans *Dictionary of Fictional Characters* från 1963 som rymmer ca 20.000 namn hämtade från 2.000 verk ur den brittiska litteraturen. Freemans förteckning har återkommande uppdaterats och föreligger i flera nyare utgåvor. Motsvarande listor finns även för andra geografiska områden, liksom för särskilda genrer, författare eller enskilda verk. Många deckarförfattare som Agatha Christie och Raymond Chandler har egna förteckningar utgivna i bokform. Inom västerngenren kan nämnas Halbert W. Halls bibliografi över Louis L'Amour som i ett appendix listar "several thousand names" avseende böckernas karaktärer. Även Zane Grey, västernlitteraturens Homeros, har en bok tillägnad alla hans namngivna karaktärer (Donahue 2008). Internet har här skapat nya möjligheter och till exempel Wikipedia har en fyllig förteckning av *Lists of characters in a fictional work*. Nämnas kan även *Thomas Pynchon Wiki* som innehåller alfabetiska namnlistor från alla hans romaner. Det finns även planer på en online-databas över alla fiktiva karaktärer som publicerats: "Wikicharacter will be a database of every character in every published work of fiction, ever."

I sina 55 böcker om den svenskättade västernhjälten Ben Hogan har författaren Kjell E. Genberg skapat en fiktiv värld med centrum i Cochise County, Arizona (Nilsson 2015a). Tidsmässigt begränsas böckernas handling till åren 1879–1893 och de kan sägas uppvisa en episodisk struktur i vilken en ramhandling kombineras med en rad av mer eller mindre fristående sidohandlingar (Nilsson 2015b). I böckerna återfinns ett mycket rikt persongalleri med totalt 1.075 namngivna personer, bland vilka det går tio män på varje kvinna (Bild 1).

Även om långt ifrån alla personer som omnämns i böckerna försetts med egennamn måste man ändå säga att författaren har varit frikostig med att namnge även en stor andel av böckernas mer perifera karaktärer. Fördelarna med detta är främst att de använda namnen ger information om den aktuella personen, främst avseende kön och etnicitet, samtidigt som det blir lätt för författaren att på ett effektivt sätt hålla isär och referera till de fiktiva karaktärerna. Man kan även säga att ett namn fungerar som en länk eller stabil referent mellan de olika ställen i texten där någon viss karaktär finns med i handlingen.

Bild 1. På omslaget till *Ben Hogan* nr. 602 *Bödlar måste också dö* kommer hjälten den unga Addie Remington till undsättning på Bowens teckning. Då det går tio män på varje kvinna i böckerna är det ovanligt att få se en kvinna avbildad på bokomslaget.

Antal karaktärer per bok

An average 19th century English novel presents some two dozens of interrelated characters, a novel by Charles Dickens easily goes up to fifty or more, and in films like *Ghandi* or a TV series like *Six Feet Under*, these systems of relationships comprise up to several hundred speaking parts. (Eder m fl 2010:26)

I den första boken i serien om Ben Hogan, *Hämnnaren*, omnämns 36 personer med namn. Medelantalet namngivna karaktärer per bok ligger annars nära tjugo, men då har inte de återkommande personerna registrerats mer än första gången de omnämns. Man kan säga att ramhandlingen har sin uppsättning av återkommande personer, samtidigt som varje boks sidohandling tillför en ny uppsättning namngivna karaktärer. Det är heller inte fel att säga att karaktärerna bildar ett kontinuum efter i hur många olika böcker de förekommer, från Ben Hogan som är med i alla 55 böckerna, till huvuddelen av karaktärerna som är unika för en viss bok. Jag har dock inte kvantifierat detta, och inte heller tagit fram siffror på hur många gånger en viss karaktär omnämns i en viss bok. Det är inga tvivel om att Ben Hogan är böckernas huvudperson eller protagonist medan hans antagonister växlar från bok till bok. Det är däremot svårt att avgöra om där finns fler huvudpersoner än Ben, men om det gör det är Hobo och Perrita de två främsta kandidaterna. Böckerna om Ben Hogan skiljer sig från flertalet andra bokserier inom genren just genom att hjälten redan från första boken har en kvinna som han sen håller fast vid. Det vanliga i bokserier med samma hjälte är annars att han inte har någon fast relation till en kvinna, utan antingen nöjer sig med mer tillfälliga förbindelser eller som Bill och Ben helt undviker kvinnor. Många böcker i serier som blandar hjältar och författare slutar dock med att hjälten och ranchägardottern får varandra.

Antalet namngivna karaktärer i böckerna om Ben Hogan kan förefalla högt, särskilt med tanke på den relativt ringa textmängden per bok, som ligger mellan 148 och 210.000 tecken (Nilsson 2015a). Men böckernas episodiska natur gör att varje ny bok adderar många nya karaktärer, vilket kan förklara den höga sammanlagda siffran. Det är dessutom så att många karaktärer dör i samma bok som de introduceras i, och alltså är tämligen kortlivade. Bara Ben Hogan själv dödar 200 personer som kan urskiljas individuellt (Bild 2).

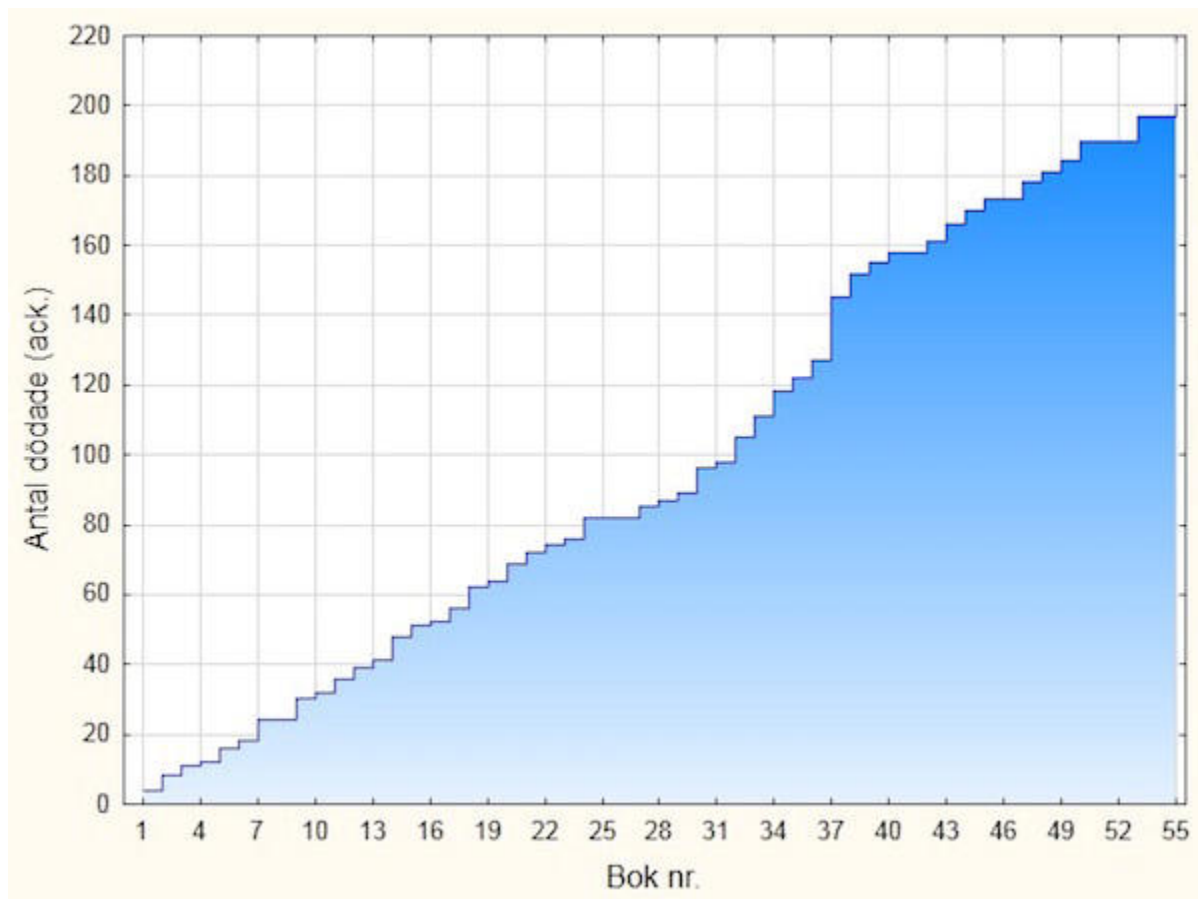

Bild 2. Ackumulerat antal fiktiva karaktärer per bok som dödas av huvudpersonen Ben Hogan. Slutsumman för de 55 böckerna ligger på 200 personer.

Till detta kan även läggas en del massmord med hjälp av dynamit och kulspruta och 72 av dem som han dödar har inte ens försetts med några namn. Enbart i boken *Jakten* dödar Hogan minst arton av det trettiotal banditer som förföljer honom. Även om alla utom en i den rånarliga som intar Eden Valley i boken *Fem desperados* dödas så har den skottskadade Hogan här ingens liv på sitt samvete. Inte heller i den påföljande boken *Vinande död* behöver han ta någons liv. Man kan även få en känsla av att Hogans dödande avtar mot slutet av bokserien då han i tre av de fem sista böckerna inte släcker några liv.

Material och metod

Texten till samtliga 56 böcker om Ben Hogan erhöles från författaren Kjell E. Genberg som MS Word-filer. Då den sista boken i serien utgör en ren repris på den fjärde har den inte tagits med i analyserna. Filerna gick igenom varvid alla observerade fel rättades till. Härvid korrigerades även personnamnens stavning så att den blev konsekvent. Samtliga påträffade personnamn samlades sedan i en lista med uppgift om i vilken bok de först förekommer. Denna lista finns med som ett appendix i pdf-versionen av artikeln och även som del av Kjell Genbergs digitala museum, och delar av den har under arbetets gång kommenterats av författaren själv.

Fiktiva karaktärer av olika slag

Namn informativa

Fiktiva karaktärer kan kategoriseras på ett närmast oändligt antal sätt. En första indelning skulle kunna vara i de som namnges och de som inte gör det, och här håller jag mig då helt till

den första kategorin. Jag har även redan tagit upp en annan möjlig indelning i relation till en bokserie som Ben Hogan: de som återkommer och de som är unika för en viss bok. Den senare kategorin är helt klart mycket mer omfattande än den förra. Redan omnämnt är även det faktum att det går tio män på varje kvinna i listan över namngivna karaktärer.

Könsfördelningen uppvisar dock även en viss variation mellan olika böcker och ett exempel på en högre andel namngivna kvinnor, åtta av tjugo, återfinns i boken *Uppskäraren* där Hogan löser ett fall med seriemord av prostituerade på en bordell. Kön är en av de egenskaper hos karaktärerna som i de flesta fall direkt kan utläsas ur förnamnet. När bara efternamnet ges föregås det för kvinnornas del som regel av ett "miss" eller "Mrs". Några av de förnamn Genberg använder är könsambivalenta, som till exempel Jess eller Lynn. Direkt missledande är namnet Elza Lay, som en av rånarna i *The Wild Bunch* sägs heta, men Elza, eller "Elzy" är här ett smeknamn för Ellsworth.

Även etnicitet kan direkt utläsas ur många av de egennamn författaren använder. Här kan tydligt urskiljas mer spanskklingande mexikanska namn, liksom namn på apacher och yaqi-indianer. Även kinesiska namn bildar en tydligt avgränsad egen kategori. Namn av europeiskt ursprung är ofta mer eller mindre anglifierade, men kan ändå ha bevarat nordiska, irländska, tyska, italienska eller östeuropeiska drag. En skogshuggare med finskt ursprung i *Dubbelgångaren* får helt stereotyp heta "Pekka" kort och gott. Ännu tydligare blir det i *Lik i lasten*, där en prostituerad presenteras under namnet "Rumäskan".

Historiska personers namn

En indelning som inte direkt framgår av namnet i sig, utan kräver tolkning med hjälp av annan kunskap, är om namnet refererar till en historisk person eller inte. Som regel handlar det isåfall om någon legendarisk man, på ena eller andra sidan om lagen, som levde under vildavästernepoken. Endast två kvinnor kan räknas in i denna kategori, banditdrottningen Belle Starr (Myra Maybelle Shirley Reed Starr 1848–1889) och Ella Watson (Ellen Liddy Watson 1860–1889) mer känd som Cattle Kate och en av de få kvinnor i västern som blev hängda (Bild 3).

Bild 3. Tre exempel på historiska personer som omnämns i böckerna om Ben Hogan. Till vänster Ellsworth "Elza" Lay från *The Wild Bunch*; i mitten Ella "Cattle Kate" Watson som hängdes i Johnson County War; till höger Belle Starr, banditdrottningen.

Av de kring femtio männen i denna kategori var arton stycken inblandade i det ranchkrig som utspelade sig kring 1892 i Wyoming och går under namnet Johnson County War. Historiska personer utgör därmed en hög andel av de 33 namngivna männen i boken *Taggtrådsupproret*, i vilken Ben Hogan hamnar mitt i denna blodiga uppgörelse mellan boskapsbaroner och mindre landägare. Annars avser flertalet namn i denna kategori bara personer man refererar till i texten, när man diskuterar skjutskicklighet, eller, som i *Hårding att hyra*, räknar upp sex av männen som tillhörde rånarligan The Wild Bunch. Även den mordhistoria om Swede Charlie och Slim Jim i Julesburg som några av skurkarna i boken *Vedergällning* berättar för varandra torde ha verklighetsbakgrund och återberättas av bland andra Jolie Anderson Gallagher (2011).

De historiska personer som Ben Hogan träffar och interagerar med är främst de som vistas i Tombstone. Han spelar vid något tillfälle kort med Doc Holliday och Wyatt Earp och har mycket att göra med sherifferna John Behan och John Slaughter, båda byggda på verkliga förebilder (Bild 4).

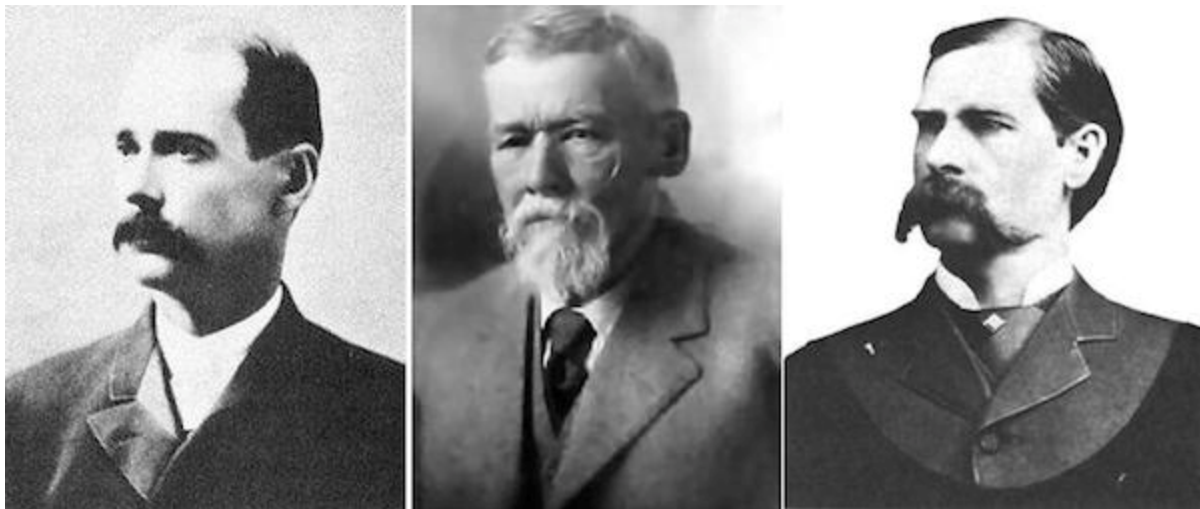

Bild 4. Tre exempel på historiska personer som Ben Hogan interagerade med i Tombstone. Till vänster sheriff John Harris Behan (1844–1912); i mitten sheriff John Horton Slaughter (1841–1922); till höger Wyatt Earp (1848–1929).

Man ska här även ha klart för sig att Genberg dammsög Jolos bok *God morgon, Vilda Västern*, på personer från det historiska Tombstone. Även om en del av dessa personer bygger på historiska motsvarigheter tycks det även som om en del av dem har fabricerats av Jolo själv. Två exempel på detta är begravningsentreprenören O'Shaugnessy och predikanten J.M. Donnelly. En särskild ställning har här Nellie Cashman, som enligt Jolo drev Tombstones finaste bordell med erotisk cirkus varje torsdagskväll. Den Ellen "Nellie" Cashman (1845–1925) som var verksam i staden när det begav sig var dock en högst respektabel kvinna som lät bygga en katolsk kyrka och bedrev olika slag av välgörenhet (Fischer 2000). Man kan därför med fog säga att Genbergs karaktär Nellie Cashman inte bygger på någon egentlig historisk person, trots namnligheten. Det finns skäl att tro att även Hogans kompanjon Hobo fått sitt namn från Jolos bok. Där förekommer nämligen på den ranch Jolo besöker en tandlös gammal gubbe med det namnet, som sjunger, spelar banjo och är bra på att slå ihjäl skallerormar.

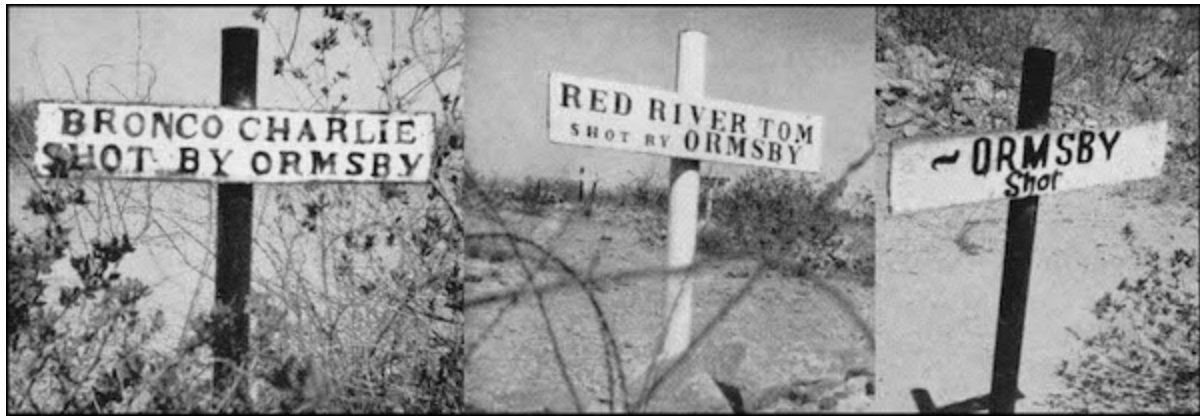

Bild 5. Tre gravskyltar som Jolo fotograferade under sin vistelse i Tombstone 1951. Historien om den aktuella skottlossningen återges sen av Kjell Genberg i fjärde boken om Ben Hogan, *Bankrånet*.

Jolo redogör i sin bok för sina observationer bland gravarna på Boot Hill i Tombstone och nämner där bland andra gravkorsen för Broncho Charlie, Red River Tom och Ormsby (Bild 5). Namnen är förbundna med varandra i och med att Ormsby enligt inskrifterna sköt de båda övriga, vilket även Genberg i boken *Bankrånet* låter Hogan bli vittne till inne på Nellie Cashmans bordell. Ben Hogan får även betrakta dessa tre gravar i slutet av samma bok och frågan är nu om gravarna gör de tre herrarna till historiska personer? De skulle även kunna vara rent litterära skapelser då alla tre namnen användes redan av Alfred Henry Lewis i hans bok från 1897 *Wolfville*, och Ormsby där skjuter de båda andra i samband med det val som skildras i tionde kapitlet *Texas Thompson's "Election"*:

“Twelve for Old Monroe”, remonstrates Bronco Charlie, feelin’ for his gun.

“Thirteen for Old Monroe”, retorts Ormsby, as his Colt’s comes into action an’ he busts Bronco’s arm at the elbow.

(...)

With this, Red River, who’s been sorter domineerin’ at Ormsby with his six-shooter while he’s freein’ his mind, slams her loose. Red River over-shoots, an’ Ormsby downs him with a bullet in his laig.

Den fiktiva ökenstaden Wolfville anses kunna avse Tombstone, och man misstänker att någon placerat dessa gravkors på Boot Hill efter 1900 som en hyllning till Lewis böcker om staden. Möjligheten finns förstås även att skjutningarna verkligen ägt rum och att Lewis hört om dem och lagt in historien om dem i sin bok. Fallet är i vart fall intressant då det visar på svårigheterna att hålla isär de helt fiktiva karaktärerna från de som bygger på historiska personer som faktiskt har levat.

Helt fiktiva karaktärer

Den stora massan av de karaktärer som återfinns i böckerna om Ben Hogan har av författaren konstruerade namn. Enligt Kjell Genberg själv har flertalet namn på ett relativt omedvetet sätt formulerats under själva skrivandets gång. Även om många av namnen kan kännas bekanta genom att de innehåller delar av kända personers namn, ofta med koppling till populärmusiken, förblir alla försök till sådana tolkningar rena gissningar vars giltighet aldrig kan komma att fastställas. Istället för att ge mig ut på detta gungfly kommer jag här att ta upp endast de namn som kan kopplas till författarens personliga bekanta, bygger på rena ordlekar eller kan ses som litterära referenser. Som Genbergs själv skriver i sin självbiografi: ”Det var ett rätt vanligt fenomen att harangera kompisar i sina böcker” (Genberg 2005:143).

De båda namnen Mike Watson och Chris Cooper kan båda kopplas till Genbergs erfarenheter från popmusikens värld. Watson var basist i gruppen Lee Kings, för vilken Genberg varit manager, och Cooper var en skivproducent han samarbetat med (Genberg 2005). Det går även att hitta kopplingar till några av författarens vänner inom det litterära fältet. Ett bra exempel på detta är den danske författaren Frits Remar (1932–1982) vars namn lätt maskerat som Fritz Reemar används på tidningsredaktören och skurken i boken *Dödens dal*. Lika lätt maskerat är guldgrävnamnet Hal Startman i *Storm över Drakbergen* med koppling till journalisten och deckarspecialisten Hans Stertman (1936–2001). I boken *Blodets märke* har Hogan köpt en häst av Jambo Linder, helt säkert en lek med författarnamnet Jean Bolinder. Genberg och Bolinder var båda del av författarbolaget Bo Lagevi, inom vilket man bland annat ägnade sig åt att ta med de andras namn i sina egna böcker (Genberg 2005:143). I boken om *Blackie Chevros gäng* får läsaren möta fotografen Lawrence ”Larry” Cash. Här leker Genberg med namnet på den kände modellfotografen Kary H Lash (1914–1993), vilken Genberg kände väl. I boken låter Genberg till och med sin romanfigur utvecklas i konsten att fotografera nakna kvinnor, en konst som förebilden ansågs vara en mästare i.

Genberg måste ha varit på ett alldeles speciellt lekfullt humör när han skrev *Blackie Chevros gäng* då han där även konstruerat alla banditers namn så att de innehåller namnet på ett bilmärke: AVOL VOLper, Dion RENAULT, LOT USher, Pete ROLLS, ROYCE Agram, RuFI ATtenborough och bossen LETtiger Blackie CHEVRO.

Litterära referenser

Ett tydligt exempel på en litterär referens är det namn Genberg använt på sheriffen i Casa Grande i boken *Blodets märke*. ”Ben Haas” eller egentligen Benjamin Leopold Haas (1926–1977) är nämligen författaren bakom pseudonymen John Benteen, vars västernböcker om bland andra hårdingarna *Fargo* och *Sundance* Kjell Genberg översatte till svenska. Genberg kallar även en av banditerna i boken *El Zopilote* för just Fargo. Man kan även lätt förledas att tro att spelaren Clemen Samuels i boken *Dubbelgångaren* har ett namn utgående från Samuel Clemens, eller Mark Twain som han är mer känd som. Men det är inte bara namn på andra författare Genberg refererar till i sina texter. Man kan även tro sig känna igen några fiktiva karaktärer från kända romaner, varav lärarinnan Molly Bloom i boken *Blackie Chevros gäng* har en mer känd namn i James Joyces *Odysseus*. Ben Hogans kvinnliga antagonist i boken *Syndens lön* har det lite speciella namnet Morgana Ford med starka kopplingar till Aldous Huxleys dystopi *Du sköna nya värld*. En roman som Genberg medgett att han en gång åtminstone försökt börja läsa.

Till de litterära referenserna kan även räknas Genbergs blinkningar till sina egna verk. Den skurkaktiga trollkarlen Charles Reingold i boken *Blod och silver* använder sig av artistnamnet Charles El Ringo. Namnet är identiskt med den pseudonym Genberg gömde sig bakom redan i en egen tidning under läroverkstiden och när han skrev filmrecensioner för Hudiksvalls-Tidningen (Genberg 2005:30 f). Jeff Flint heter en nyligen avliden Pinkertonagent i boken *Hårding att hyra*, ett namn som Genberg då redan använt på hjälten i några av sina ungdomswesterns. I boken *El Zopilote* får Hogan infiltrera en liga under täcknamnet Shell Earlin, ett namn som Kjell Genberg några år senare använde som egen pseudonym när han skrev några sjöromaner för Fregattserien.

Identitet mellan karaktärer

Fiktiva karaktärer i litteratur och andra media är lite svåra att få grepp på. Som varande fiktiva finns de inte på riktigt, men ändå tänker vi på och talar om dem som om de finns. Jens Eder,

Fotis Jannidis och Ralf Schneider pekar på denna dubbelhet i sitt introduktionskapitel till antologin *Characters in Fictional Worlds* från 2010 (sid. 3):

Yet another reason could be that once they are subject to closer scrutiny, characters prove to be highly complex objects in a number of ways. They remind one of real persons, but at the same time they seem to consist of mediated signs only. They are “there” but they do not appear to exist in reality – we do not meet them on the streets, after all. They do exert an influence on us, but we cannot interact with them directly. They are incredibly versatile, they change over time and appear in different forms in different media.

Filosofen Nicholas Wolterstorff utvecklade 1979 en teori enligt vilken fiktiva karaktärer inte är personer utan ”kinds of persons”, vilken löser en del av de hithörande ontologiska problemen. Hans teori kräver att man gör en tydlig skillnad mellan hur karaktärernas namn används inuti fiktionen och hur man utanför denna kan påstå saker om dem.

Om nu en fiktiv karaktär kan komma att förändras med tiden och dessutom kan vandra mellan olika typer av media som romaner, seriealbum och spelfilmer måste man ställa frågan om identitet. Det räcker inte alltid med att karaktären benämns med samma namn, det måste rimligtvis även föreligga någon typ av överensstämmelse i egenskaper. För Ben Hogans del innebär detta att vi lätt kan acceptera att han är en och samma ”person” som pojke hemma i Hälsingland, som vuxen västernhjärte i Arizona, och som åldrad återvändare tillbaka i Sverige (Nilsson 2015a) (Bild 6).

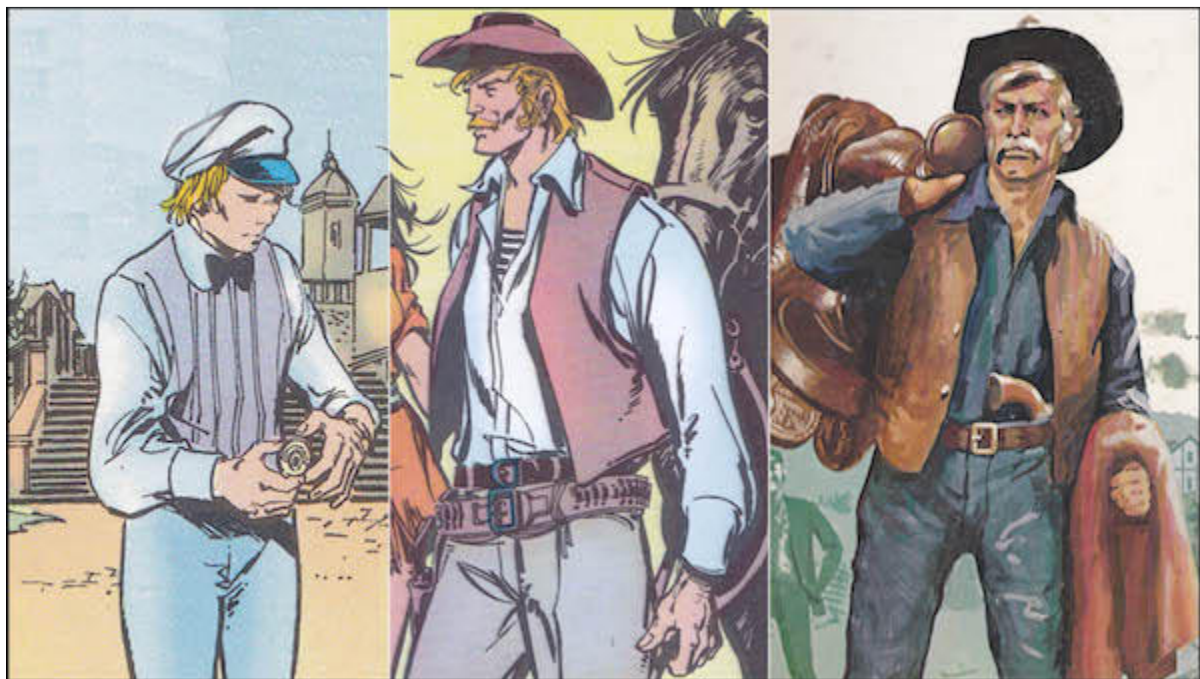

Bild 6. Ben Hogan som pojke, man och åldring. Den senare teckningen ritad av Bowen och hämtad från skyddsomslaget till *En främling kommer hem*. De båda andra ritade av Pinto för seriealbumet om Ben Hogan.

Detta trots att han som pojke hette Johan Hansson eller Hellgren, och att han ibland uppträder bakom alias som Mungo Tracklin, John Doe eller Shell Earlin. Men han är inte identisk med tidigare golfproffset och författaren Ben Hogan, och inte heller med Benji Hogg i *Främlingen från en annan värld*. Som Brian Richardson (2010) skriver är det lättare att acceptera att det är en och samma karaktär så länge både namnet och författaren är desamma.

Det förekommer även i böckerna om Ben Hogan att samma namn återkommer, men med största sannolikhet avseende olika karaktärer. Ett exempel är Mike Watson, som både en hästinridare i *El Zopilote* och en sättnare i *Dödens dal* fått heta. Ett annat är Nick Jeremy, som dyker upp i *Mord på en stad* som bandit och i *Hårding att hyra* avser en avliden Daggermanagent. Flera karaktärer har endast försetts med förnamn, och en likhet behöver i ett sådant fall inte betyda så mycket. Det är ovanligt med två karaktärer med samma namn i samma bok, men i *Taggträdsupproret* finns såväl en revolverman som en farmare med namnet Burke. Man kan även notera att prospektören Ben Prompter i *Hämnanaren* fått byta namn till Charlie Prompter i andra utgåvan. När originalet skrevs kallade Genberg sin hjälte för Kid Hill, men på förlagets inrådan blev det istället Ben Hogan, och då blev det lite rörigt med två karaktärer vid namn Ben.

Det finns även några få exempel på att samma karaktärer återkommer under olika namn. Bartendern på Crystal Palace i Tombstone heter till en början, liksom hos Jolo, Smiling Jim, men kallas sen lite omväxlande även för Smiling Tom. Ett namnbyte som troligen bara är en ren lapsus. I boken *Rödskinn* heter en av huvudkaraktärerna Manga-Taska och är en Lipanapache som Hogan samarbetar med. Vi får i slutet veta att han är identisk med den laglöse och efterlyste Apache Kid, vilken även kan motsvara en historisk person (Bild 7).

Bild 7. Tre historiska personer med anknytning till böckerna om Ben Hogan. Till vänster Apache Kid som i böckerna även kallas Manga-Taska; i mitten apachehövdingen Cochise; till höger författaren Alfred Henry Lewis som kring sekelskiftet skrev böcker om den fiktiva staden Wolfville.

Hogan stöter på Manga-Taska igen i boken *Sexskjutare* när han får hjälp av apacherna att hämnas på en av de banditer som våldtagit Perrita. Närmare slutet av bokserien dyker så Manga-Taska upp igen, men nu under namnet Cuchillo Plata i boken *Ålska din nästa*. Det sägs aldrig rent ut att han tidigare gått under namnet Manga-Taska, men han stämmer överens till utseendet och passar in i de tidigare sammanträffandena som antyds.

Läsarens tolkning avgörande

Oavsett vad författaren har tänkt när han valde ut och namngav sina karaktärer är det upp till läsaren att göra sina tolkningar. Ett förhållande som sammanfattas väl av Simone Winko:

”a literary character is understood as the mental model of a human being in a narrated world, created by a reader from information in the text and the reader’s world knowledge.” (Winko 2010:208)

Jag tänker här avsluta med ett exempel och väljer då ”Lemon”, ett namn som Genberg använder i två av sina böcker. Först i *En kniv i ryggen* som en perifer karaktär i form av lumpsamlaren ”Blinde Lemon”, som Hogan stöter ihop med som hastigast. Senare i *Utpressaren* där skurken Larry Wilmington gömmer sig bakom rollen som den blinde tiggaren ”Lemon Wells”. Troligen genom min kännedom om den afroamerikanske bluesångaren och gitarristen Blind Lemon Jefferson (1893–1929) tänkte jag mig i båda fallen att den karaktär Genberg presenterade var svart. Så kan mycket väl vara fallet med lumpsamlaren, som är extremt ofullständig som karaktär, medan tiggaren helt klart inte är det. Då den aktuella bluesångaren hade en ovanligt ljus röst förstärks likheten med Lemon Wells av att Genberg skriver att han har en gnällig röst. Författarens namnval förefaller här vara lite missledande.

Genberg hamnar i *Utpressaren* även i en språklig rävsax tack vare sin namnsättning. I fickan på en mördad ranchägare hittar Hogan en lapp med texten: ”Vad ska citroner sitta och läsa dagliga tidningar för? Citroner ska inte kunna läsa, och de ska inte kunna samla ting på hög!” Det visar sig sen att ranchägaren avslöjat utpressarens identitet när han i ett gammalt presslägg sett honom på en bild läsande en tidning och förstått att han inte var blind på riktigt. När Ben Hogan så till sist får redogöra för pusslets lösning säger han: ”Citron heter ju Lemon på det här språket.”

Här inser man plötsligt att det kan finnas ett problem i att skriva på svenska samtidigt som alla namn ska vara på engelska för att vara trovärdiga. Ännu en avgrund öppnar sig!

Källor

- Anderson Gallagher, Jolie, 2011: *A wild west history of frontier Colorado: Pioneers, gunslingers, and cattle kings on the Eastern Plains*. Charleston, S.C.: The History Press.
- Donahue, John, 2008: *Who’s who in the western fiction of Zane Grey*. Jefferson NC: McFarland & Company.
- Eder, Jens, Fotis Jannidis & Ralf Schneider (red.), 2010: *Characters in fictional worlds. Understanding imaginary beings in literature, film, and other media*. Berlin: De Gruyter.
- Fischer, Ronald Wayne, 2000: *Nellie Cashman: Frontier Angel*. Honolulu: Talei Publishers.
- Freeman, William, 1963: *Dictionary of fictional characters*. London: J.M. Dent & Sons Ltd.
- Hall, Halbert W. 2003: *Louis L’Amour. An annotated bibliography and guide*. Jefferson NC: McFarland & Company.
- Lewis, Alfred Henry, 1897: *Wolfville*. New York: Frederick A. Stokes Company.
- Nilsson, Anders N. 2015a: Ben Hogan rider igen, del 1. En bibliografisk översikt. *DAST Magazine* 24 april 2015.
- Nilsson, Anders N. 2015b: Ben Hogan rider igen, del 2. Ramhandlingen. *DAST Magazine* 2 juni 2015.
- Olsson, Jan Olof, 1958: *God morgon, Vilda Västern*. Andra omarbetade upplagan. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

- Richardson, Brian, 2010: Transtextual characters, s. 527-541, i: Jens Eder, Fotis Jannidis & Ralf Schneider (red.), *Characters in fictional worlds. Understanding imaginary beings in literature, film, and other media*. Berlin: De Gruyter.
- Thomas Pynchon Wiki, 2015: <http://pynchonwiki.com/>
- Wikicharacter, 2015: <http://meta.wikimedia.org/wiki/WikiCharacter>
- Wikipedia, 2015:
http://en.wikipedia.org/wiki/Lists_of_characters_in_a_fictional_work
- Winko, Simone, 2010: On the constitution of characters in poetry, s. 208-231, i: Jens Eder, Fotis Jannidis & Ralf Schneider (red.), *Characters in fictional worlds. Understanding imaginary beings in literature, film, and other media*. Berlin: De Gruyter.
- Wolterstorff, Nicholas, 1979: Characters and their names. *Poetics* 8(1-2):101–127.

Ben Hogan rider igen, del 5: De mer rumsliga aspekterna

I denna femte artikel om Kjell E. Genbergs västerböcker från 1970-talet om Ben Hogan ligger fokus på olika geografiska aspekter. Det konstateras att Hogan befinner sig i exil i ett kolonialt sammanhang. Genom hans rörlighet har geografin en framskjuten plats i böckerna och huvuddelen av de ca 350 namngivna platserna och naturobjekten äger sina historiska motsvarigheter. Hogans färder har visualiserats på kartor för de 32 böcker detta ansetts möjligt, varefter hans färders längd har uppskattats och sammanställts. Totalt sträcker sig färderna över mer än 3.500 mil, vilket något överstiger jordens omkrets på den breddgrad han befann sig. Även Hogans olika slag av relationer till platserna beskrivs.

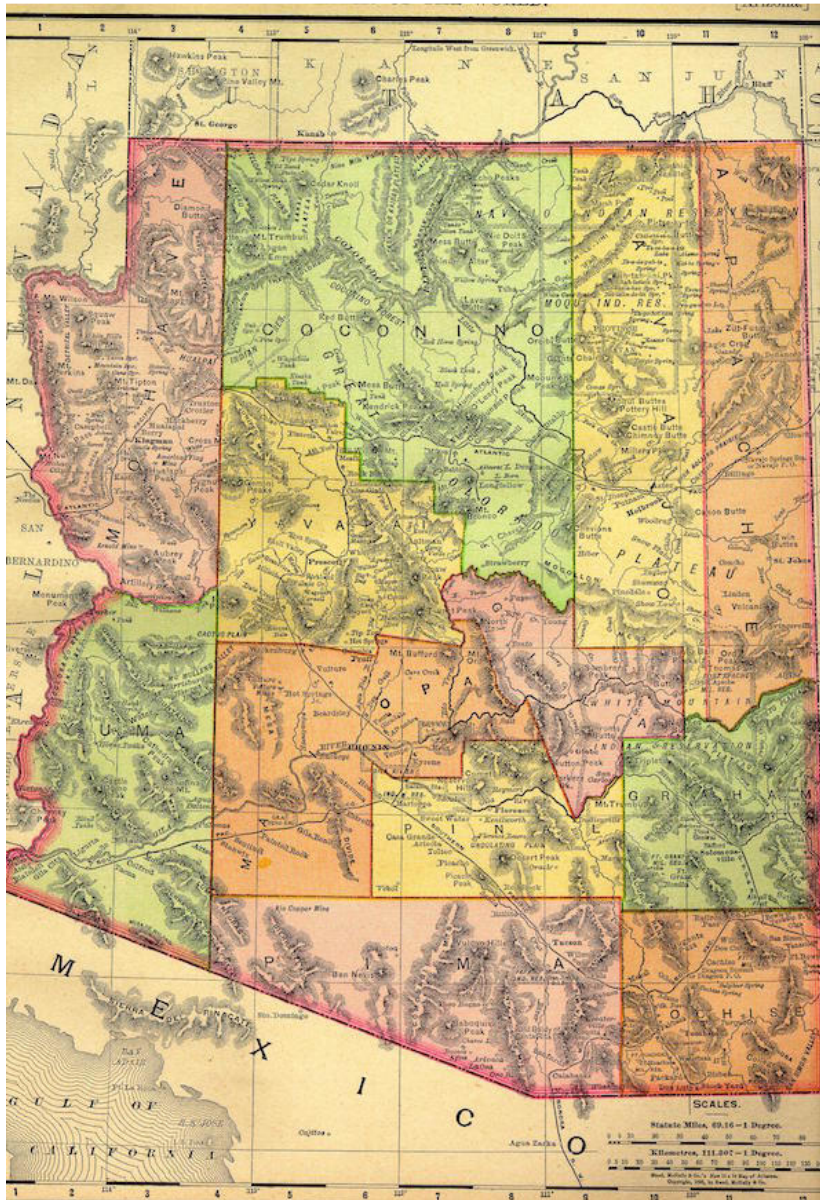

Bild 1. Karta över Arizona från 1895. Cochise County med staden Tombstone är den rödgula rektangeln längst ner till höger.

I sina 56 böcker om den svenskättade västernhjälten Ben Hogan har författaren Kjell E. Genberg skapat en fiktiv värld med centrum i Cochise County, Arizona (Bild 1; Nilsson 2015a). Tidsmässigt begränsas böckernas handling till åren 1879–1893 och de kan sägas uppvisa en episodisk struktur i vilken en ramhandling kombineras med en rad av mer eller mindre fristående sidohandlingar (Nilsson 2015b). I böckerna återfinns ett mycket rikt persongalleri med fler än tusen namngivna personer (Nilsson 2015c). Böckerna är även rika på namn på platser och andra geografiska och urbana objekt, från lokala salooner till bergskedjor, och jag har totalt registrerat 455 namn av detta slag.

Hjälten Ben Hogan kan röra sig över stora avstånd. Även om han i många av böckerna håller sig inom Arizona-territoriets gränser besöker han regelmässigt det angränsande territoriet New Mexico och korsar många gånger gränsen till grannlandet i söder, Mexico. Han är inte heller främmande för enstaka resor till mer avlägsna områden som Alaska, Montana eller Kaliforniens kust.

Hogan färdas som regel fritt i terrängen ridande på en häst. Vid några få tillfällen, som i boken *Blackie Chevros gäng*, måste han röra sig till fots, vilket kan vara en fördel i oländig terräng. När det gäller lite längre sträckor kan han välja mellan att åka diligens eller tåg. Diligenslinjerna når ut till fler orter än järnvägen och från Tombstone tar han sig oftast till Tucson för att kliva på tåget. Farbara floder saknas i stort sett, och det är vid sidan av hans äventyr i Alaska endast i boken om *Mister Big* som Hogan reser med båt, och då på Coloradofloden mellan Yuma och Ehrenberg (Bild 2).

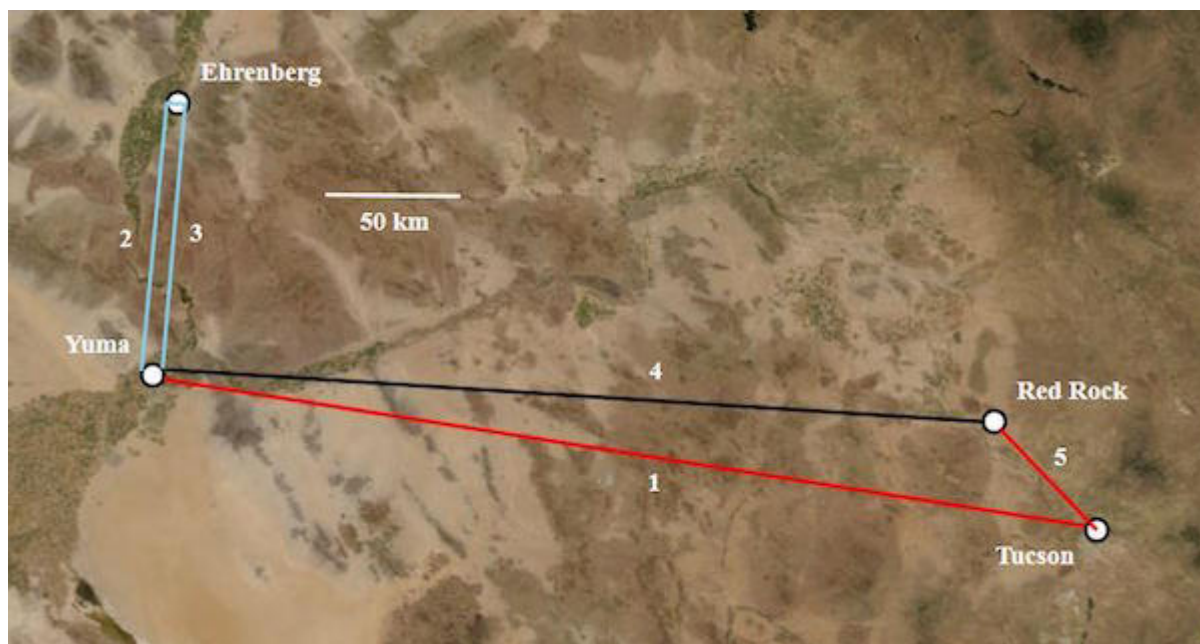

Bild 2. Satellitbild med Ben Hogans 923 km långa färder i boken *Mr. Big* inlagda som nummerade linjer mellan platser. Ben rider (röd linje) först över trettio mil från Tucson till Yuma, varifrån han åker båt fram och tillbaka till Ehrenberg, sammanlagt tjugo mil (blå linje). Han tar därefter tåget (svart linje) de trettio milen till Red Rock för att därefter rida tillbaka till Tucson.

När Hogan i boken *Döden kommer hastigt* fångar en seriemördare på uppdrag av Daggermans detektivbyrå tjuvåker han på tåg ända från Kalifornien till Texas.

I motsats till Hogans normalt stora rörelsefrihet hamnar han återkommande i situationer där han är instängd. När han som i boken *Bödlar måste också dö* blir instängd i ett brinnande hus kan han överleva genom att söka sig ner i en källare. Ben och hans äldre kompanjon Hobo McKim blir i boken *Bankrånet* instängda i en grottlig gruvgång när rånarna spränger sönder ingången. Ben och Hobo lyckas till slut ta sig ut genom en dold rökgång. Tillsammans med senator Jackson blir Ben instängd i en ravin vars öppning spärrats genom ett ras i boken *Dödens dal*. Efter att ha bläddrat i en bok om bröderna Montgolfier, som senatorn råkat ha med sig, lyckas Ben med det material som finns till hands konstruera en varmluftsballong som lyfter dem upp till ravinens kant och räddningen ut ur det naturliga fångelset.

Hjälte i exil

Genom att Johan Hansson eller Hellgren, som han efter några böcker fick heta, tvingades att lämna Sverige för att inte bli dömd för mord han inte begått och kunna bli rentvådd genom att finna den egentlige gärningsmannen kan man gott säga att Ben Hogan i Arizona lever i en påtvingad exil. Han lever alltså avskild från den plats där hans identitet och känsla av tillhörighet utvecklades.

Men han kunde inte återvända. Lagen i det gamla landet på andra sidan Atlantiska Oceanen trodde fortfarande att han hade dödat sin mor och hennes husbonde. Därhemma väntade stupstocken, och den var ett säkrare redskap än Amerikas alla galgar. Han hade hittat sin mors mördare och dödat honom. Men det räckte inte. Han hade ingen bevisning att ta med sig hem och lämna till tingsrätten. Han var dömd – dömd till förvisning för alltid. (*Utan nåd*, s. 82).

Hemlandet återkommer ständigt i hans tankar och slutet på exilen kommer inte förrän efter 35 år när Johan Hellgren reser tillbaka till Sverige och Hälsingland i romanen *En främling kommer hem* (Genberg 1982): ”I det gamla landet fanns rötterna, identifikationen, allt som inte längre fanns kvar där han haft sina bopålar så länge” (s. 23).

Det koloniala rummet

I Arizona hamnar Hellgren i en kolonial situation som vit man i det land som erövrats från indianerna, här huvudsakligen några av de olika folk som benämns apacher. Genom att han bor ihop med en apachekvinna i Eden Valley och samtidigt vistas bland de vita i Tombstone och på många andra platser kommer Hogan att inta någon form av mellanställning i förhållande till kolonistörerna och de koloniserade. Precis som Charles Marlow i Joseph Conrads nyckelroman *Mörkrets hjärta* från 1899 reser Hellgren från Europa till en koloni och tillbaka igen. Men till skillnad från i Kongo är urinnevånarna i Arizona så gott som utrotade och placerade i övervakade reservat, men inte förslavade. Även om Hellgren döljer sig bakom sin amerikanska identitet Ben Hogan kan han sägas bevara ett mer europeiskt förhållningssätt till apacherna än att okritiskt anamma den vite amerikanens mer skoningslösa attityd. Men precis som Marlow kan Hogan sägas möta mörkret i naturens karghet, i den grymma behandlingen av urinnevånarna och i sitt eget inre när han tvingas släcka liv efter liv.

En viktig del i den koloniala situationen är hur rummet eller landskapet ges mening i form av platser namngivna av kolonistörerna medan urinnevånarnas namngivning osynliggörs. Då Ben Hogans landskap sträcker sig över gränsen mellan USA och Mexico kan två skikt av koloniala namn urskiljas, de spanska och de engelska namnen. Genberg kommenterar och förklarar en del av namnen. Ett paradexempel är hur malmletaren Ed Schieffelin (Bild 3) gav namn åt en silverfyndighet och i förlängningen staden Tombstone, gravstenen; en historia som hämtats från Jolos bok *God morgon, Vilda Västern*, och som återberättas mer än en gång i böckerna om Ben Hogan.

Bild 3. Ed Schieffelin, malmletare med schweiziskt påbrå, som myntade namnet Tombstone på sin silverfyndighet. Namnet, som betyder "gravsten" överfördes sedermera till staden som växte upp i närheten.

I boken *Sheriffmördaren* ger Genberg följande bakgrund till staden Bisbees namn:

De första som kom dit och började bygga och bo runt gruvorna kallade staden Busy Bee – Flitiga Biet. Sedan förkortade man namnet i talspråk och när stan äntligen var så stor att den fick berättigande att vara med på kartbladet fattade kartskrivaren fel och stavade namnet Bisbee. Och vad i byråkraters namn blir gjort får stå kvar i evärdeliga tider. (*Sheriffmördaren*, s. 34).

Geografin i fokus

Den rumsliga dimensionen är starkt närvarande i böckerna om Ben Hogan, kanske främst på grund av att hjälten rör sig genom landskapet över stora avstånd och att författaren förser läsaren med så många namn på platser och naturobjekt. Topografin i sydöstra Arizona ger även rika möjligheter till detta med sina isolerade parallella bergsryggar åtskilda av låglänta torrmarker. ”Madrean Sky Islands”, som landskapet idag kallas, bildar en arkipelag av berg som likt öar reser sig över det omgivande ökenhavet, mellan Mexicos mäktiga Sierra Madre i söder och Klippiga Bergens utlöpare i norr (Bild 4; McLaughlin 1995, Warshall 1995, Bahre 1998, Vankat 2013).

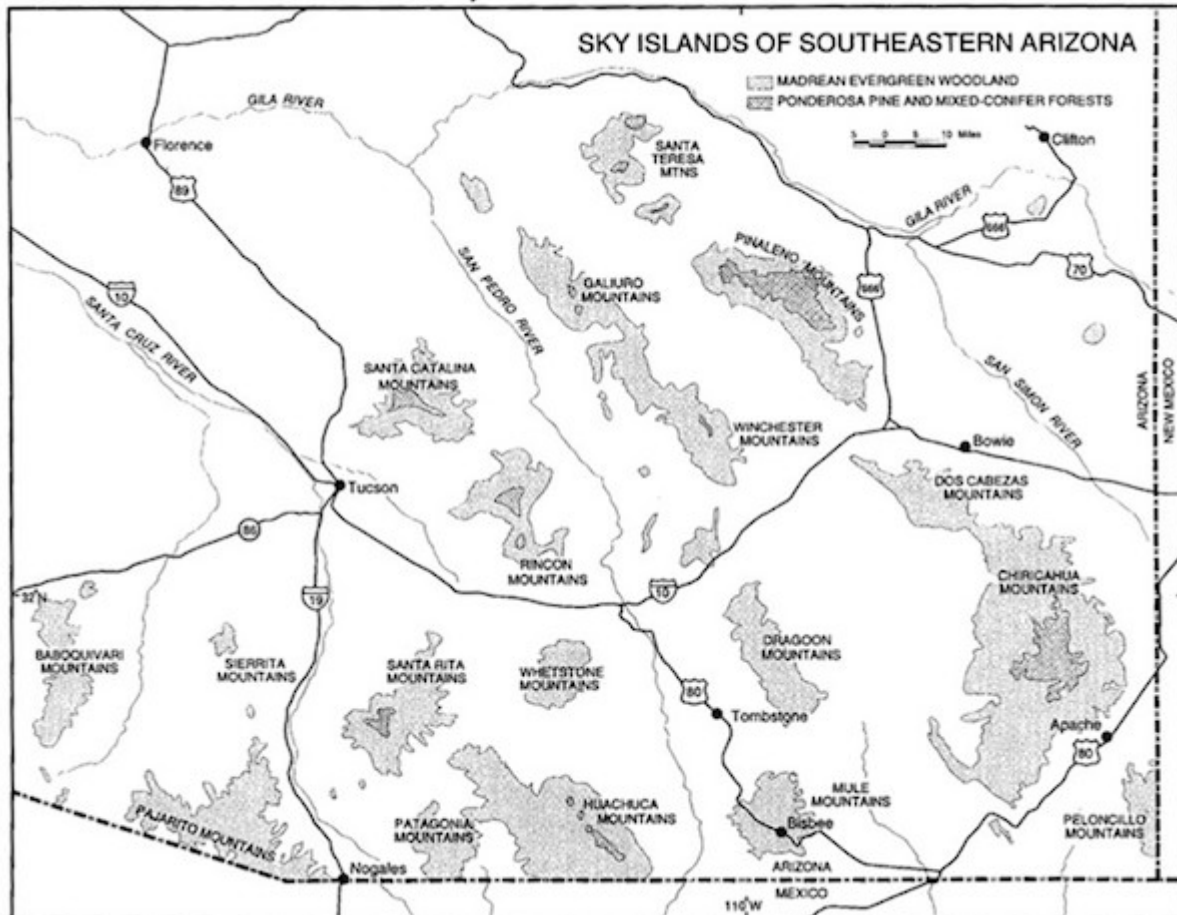

Bild 4. Karta över sydöstra Arizona som visar de många "Sky Islands", det vill säga isolerade långsträckta bergskedjor omgivna av torra slätter. Ben Hogans farm Eden Valley låg uppe i Dragoon Mountains, nordost om Tombstone. Karta hämtad från Bahre (1998).

Områdets fyrtiotal bergsöar kännetecknas av en zonerings av vegetationen i höjdded och de högre bergen har på 2000 meters höjd skogar av ponderosatall, vilka minskade i omfattning under gruvboomen i slutet på 1800-talet. På lägre höjd finns som regel mer småväxta tallar tillsammans med enbuskar eller den typ av buskmark som kallas chaparral. Då området är ett av de blix-tätaste i USA har skogsbränder varit frekventa, men anses ha minskat i omfattning efter 1870 när kreatursbetet blev mer omfattande, vilket minskade den torra markvegetationens tjocklek. Södra Arizona kännetecknas av ett torrt klimat med regn på sommar och vinter och den östra delen är mindre torr än den västra som ansluter till Sonoraöknen. Bergsöarnas relativa isolering i kombination med arters möjlighet att kolonisera dem såväl från norr som från söder har lett till en extremt stor artrikedom av bland annat

däggdjur, fåglar och växter. Befinner man sig uppe i bergen kan man skåda över öknar och halvöknar mot andra berg, och där nere på slätterna kan man orientera sig med hjälp av de berg man ser i fjärran. Det är inte ovanligt att utsikten från ett berg eller en ås av Genberg beskrivs i ordalag som dessa:

Härifrån kunde man se de små ångstrimmorna från Hookers heta källa och längre mot norr reste sig Reiley Peaks tretusen meter höga topp. Från åsen kunde man i söder se järnvägen mellan Willcox och Benson, fast den utsikten stördes av den nästan kala toppen Lime Peak. (*Dubbelgångaren*, s. 3).

Författarens intresse för geografien tar sig även uttryck i att kartor finns med och studeras i flera av böckerna. Ben Hogan själv har ofta en karta till hjälp när han färdas genom okända områden, som i boken *Dubbelgångaren* där han köpt en karta i staden Shelley i Idaho för att kunna hitta bästa vägen till Kalispell i Montana där vännen Hobo sitter i fängelse. Hogan utnyttjar även möjligheten att studera de kartor som sitter på väggarna på ett lantmäterikontor eller hos polisen i San Francisco. Enkla kartor som förfärdigats av malmletare spelar en viktig roll i några av böckerna som *Hämnaren*. Genberg låter ibland även Hogan inta en kritiskt ifrågasättande hållning till kartornas tillförlitlighet:

Mannen han jagade hade tagit sin tillflykt till New Mexicos fruktade badlands. Det var bara en utlöpare av ”det dåliga landet”. Enligt kartan var det inte mer än fyrtio kilometer brett, men Ben Hogan hade lärt sig att inte ta kartuppgifter på allvar. Om kartan sa fyrtio kilometer kunde det betyda vad som helst mellan tjuugo och nittio kilometer. (*Utan nåd*, s. 112).

Men det är inte bara kartornas information som kan vara missledande. Öknarnas värmedaller och andra fenomen kan ge upphov till synvillor och försvåra avståndsbedömningen för de som färdas i dem. Det krävs stor erfarenhet för att läsa landskapet så att man inte går under i det. I boken *Dödspatrullen* för den äldre och mer erfarne Hobo lite av sin kunskap vidare till sin skyddsling Ben Hogan:

Ser du det blå därborta? Det är California-viken! Dit är det helvetes långt, men det ser ut som om man skulle kunna rida dit på en halv dag. Öknen lurar verkliga ögonen på folk ... (*Dödspatrullen*, s. 89).

Material och metod

Texten till samtliga 56 böcker om Ben Hogan erhöles från författaren Kjell E. Genberg som MS Word-filer. Då den sista boken i serien utgör en ren repris på den fjärde har den inte tagits med i analyserna. Filerna gick igenom varvid alla observerade fel rättades till. Härvid korrigerades även de geografiska och urbana namnens stavning så att den blev konsekvent. Samtliga påträffade namn av dessa slag samlades sedan i en lista med uppgift om i vilken bok de först förekommer. Denna lista kommer att läggas ut fritt tillgänglig tillsammans med artikeln och även som del av Kjell Genbergs digitala museum. Delar av listan har under arbetets gång kommenterats av författaren själv.

Namnen på listan har så långt det varit möjligt belagts med hjälp av kartor och annan information från hemsidor på internet. För alla belagda namn ges en referens till källa på internet i den ovan nämnda listan. Många namngivna platser och naturobjekt har kunnat beläggas direkt i engelska wikipedia. Såväl historiska som moderna kartor har studerats digitalt via Arizona Memory Project (2015) och U.S. Geological Survey (2015). Kartor som visar hur Ben Hogan färdats i olika böcker har framställts med hjälp av The National Map Viewer (2015). Då dessa bokvisa kartor försetts med en skala har de legat till grund för mina beräkningar av vilka avstånd han avverkar gående, ridande, eller åkande tåg, båt eller diligens. De beräknade distanserna avser så gott som alltid fågelvägen mellan två eller flera punkter på kartan. I följande 23 böcker har geografien bedömts innehålla så pass många fiktiva element att

Hogans färder inte har kunnat kartläggas med någon större säkerhet: 561, 562, 565, 567, 569, 571, 572, 575–577, 583–586, 589, 591, 593–595, 597, 607–609. För dessa böcker har medellängden för hans färdade sträckor från de 32 övriga böckerna använts vid beräkning av hans totala avverkade distans i alla böckerna tillsammans. Det kan noteras att endast de färder som skildras direkt i böckerna inkluderats i mina beräkningar. När till exempel berättelsen tar sin början i Alaska, som i boken *Fruktans lag*, har den underförstådda resan upp dit från Arizona exkluderats (Bild 5).

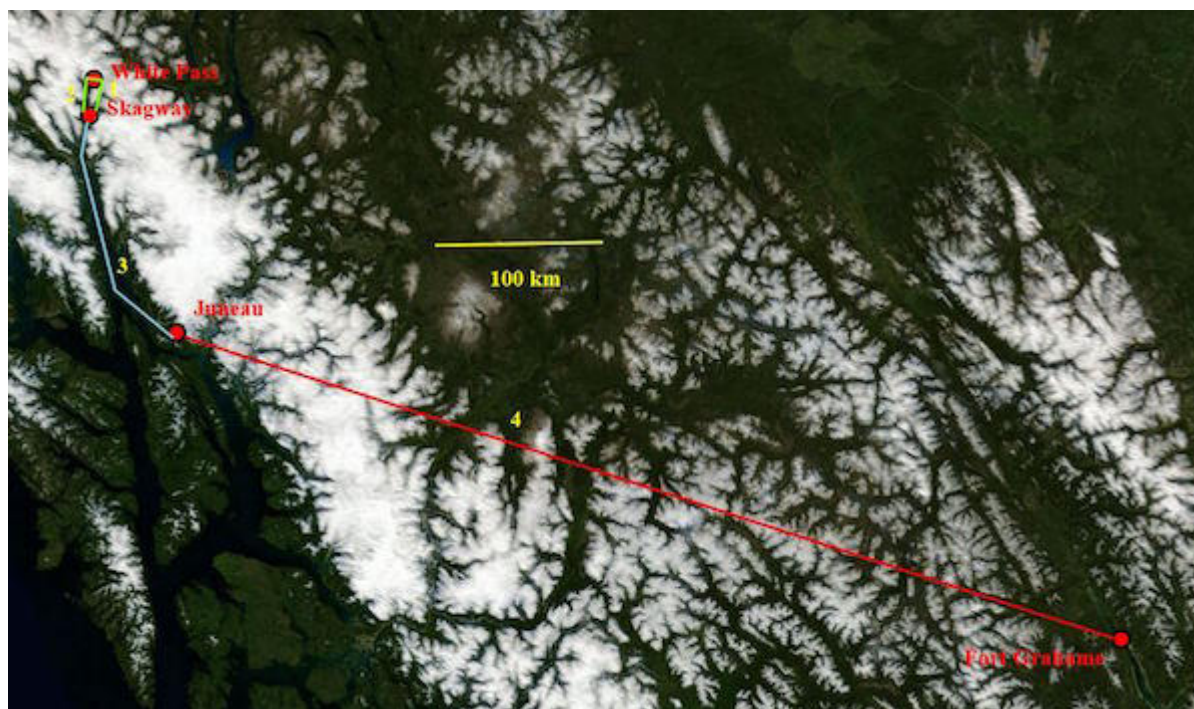

Bild 5. Satellitbild med Ben Hogans 758 km långa färder i boken *Mr. Big inlagda* som numrerade linjer mellan platser. Ben går till fots (gul linje) från Skagway upp till White Pass och tillbaka. Han paddlar därefter de femton milen från Skagway till Juneau, varifrån han rider över bergen in i Kanada till Fort Grahame, en sträcka på sextio mil!

Även om jag ägnat en viss möda åt att matcha namnen på böckernas platser med kartornas namn ligger mitt fokus främst på hur platserna representeras i texten och inte på platserna i sig. Det är alltså inte hur väl författarens beskrivning av platserna matchar originalen som är det viktiga, utan snarare vilka betydelser platserna tilldelas i texten och därmed deras meningsskapande funktion. "Place is space to which meaning has been ascribed" som Erica Carter med flera skriver i inledningen till antologin *Space and Place* (1993:xii). Den amerikanske litteraturvetaren Eric Prieto betonar i inledningen till sin bok *Literature, Geography, and the Postmodern Poetics of Place* att "plats" är ett flerdimensionellt begrepp avseende "any geographical site (of any size, scale, or type) that is meaningful to someone, for whatever reason" (Prieto 2013:13). Rent filosofiskt är det angeläget men problematiskt att förena studiet av platser som samtidigt representerande objektiva fakta och mer subjektivt upplevda fenomen.

Belagda och fiktiva namn

Av de 455 namnen jag registrerat i böckerna avser 104 urbana företeelser som salooner och gator. Förutom för Tombstones del får man anta att flertalet av dessa namn är påhittade av författaren. Resterande 351 namn avser platser, regioner och naturobjekt av olika slag. Jag har kunnat belägga 264 av dessa namn med hjälp av kartor och information på internet, medan

resterande 87 namn med största sannolikhet är fiktiva. Möjligheten finns förstås att författaren nyttjat källor som jag inte haft tillgång till, och att flera av de namn jag listat som fiktiva en gång i tiden haft verkliga motsvarigheter. Att ett namn har belagts innebär att det betecknar ett likartat objekt med likartad position i boken som på kartan. Jag har inte krävt tidsmässig överensstämmelse, utan även accepterat namn på platser som troligen inte fanns så tidigt som den i böckerna skildrade tiden. Ett exempel är här Hidalgo County i New Mexico, som inte avskiljdes från Grant County förrän 1919 (Wikipedia, engelska). Att döma av de många västernböcker jag läst av andra författare än Genberg förefaller det som om det i genren snarare är regel än undantag att geografin följer kartan relativt väl, och att det därmed är ovanligt med påhittade namn på orter och mer storskaliga naturobjekt. Det är däremot vanligt att lite mer småskaliga naturobjekt förses med helt fiktiva namn, vilkas betydelse kan medverka till att göra landskapet mer levande. Bra exempel på detta är Eden Valley, den gömda dal där Hogan har sin farm, och Devil's Backbone, en närbelägen torr och ogästvänlig dalgång. Jane Tompkins har i sin bok *West of Everything* pekat på hur Zane Grey i sin klassiska västernroman *Riders of the Purple Sage* från 1912 genom sin namngivning av platser som Deception Pass och Sun Valley i sin text integrerar bakgrund och händelser. Staden Tombstone är ett bra exempel på att en liknande effekt även kan uppnås med redan befintliga namn.

I vissa fall kan det även vara så att Genberg förvrängt ett namn han hittat på kartan så att det blivit fiktivt. Ett exempel på detta är Dragoon Mountains nordost om Tombstone, uppe i vilka Eden Valley är beläget, som författaren oftast benämner Drakbergen. Han lämnar i en bok följande förklaring till sitt tillvägagångssätt:

Han älskade att kalla dem för Drakbergen eftersom de liknade en gammal drake med taggig ryggsköld. Egentligen hette de Dragonbergen, men en del av innevånarna i Cochise County uttalade dragoon – dragon – som dragon – drake – och Ben föredrog det senaste. (*Älska din nästa*, s. 127).

Med tanke på gruvdriftens tillfälliga natur är det lätt att förstå att kartornas Ortsnamn i Arizona kännetecknas av en viss dynamik. Det kan alltså mycket väl vara så att många av de namn jag betecknat som fiktiva trots allt kan ha funnit på någon av de kartor som Genberg haft tillgång till.

Det fanns så många små hålor runt om i Arizona. Många av dem levde bara några få år. Sedan de frodats färdigt och använt de naturliga resurser som fanns till hands tills de var slut återstod bara att lämna platsen. På så sätt hade åtskilliga spökstäder uppstått. (*Häng honom!*, s. 10).

Men även spökstäderna har sina fans, och som del av någon slags hembygdsforskning sker idag en omfattande dokumentation av deras existens. Ett bra exempel på detta är hemsidan Ghost Towns (2015) med interaktiva kartor och annan detaljerad information.

Kartläggning av Hogans färder

Möjligheten att följa Ben Hogans rörelser på kartan beror till största delen på en kombination av i vilken omfattning han rör sig mellan namngivna objekt och om dessa namn har någon fysisk motsvarighet eller inte. Några av äventyren utspelar sig till största delen i en namnlös vildmark där hållpunkter i stort sett saknas. Ett exempel är här boken *Jakten* där Hogan jagas av banditer i bergen på sin väg mellan Tombstone och Kansas. Jag vill mena att Hogan i några andra av böckerna placerats i en fiktiv stad med omgivande rancher och andra objekt med fiktiva namn. Exempel på detta är staden Straight Flush Flat i Irving Valley där Ben och Hobo vistas i boken *Revolvermän*, eller staden Branack där Ben hamnar i ett ranchkrig i boken *Den andres bröd*. Det finns även några exempel på böcker där en del av äventyret

utspelar sig på kända platser medan en annan del utspelar sig i mer fiktiva trakter. Ett bra exempel på detta återfinns i boken *Syndens lön* som fram till diligensrånnet utanför Tucson väl följer kartans värld, men därefter utspelar sig i en mer fiktiv periferi. För böckerna från Daggertantiden är det ett problem att Pueblo Vaca där högkvarteret ligger är en fiktiv plats.

Vilka avstånd Hogan rör sig över varierar mycket mellan de olika äventyren (Tabell 1).

Titel	Nr	Ritt	Tåg	Dil.	Båt	Gång	Total
Hämnaren	1	290	0	0	0	0	290
Diligensrånarna	2	852	350	93	0	0	1295
Dubbelgångaren	3	790	0	0	0	0	790
Bankrånnet	4	225	0	0	0	0	225
Boskapskrig	5	23	0	0	0	0	23
Lockbetet	6	1036	0	0	0	0	1036
Vedergällning	9	669	0	0	0	0	669
Blod och silver	10	494	96	0	0	0	590
En kniv i ryggen	12	294	2412	0	0	0	2706
Fångtransporten	14	560	342	342	0	0	1244
Falskspelare	16	258	1342	200	0	0	1800
Sexskjutare	19	1021	0	57	0	0	1078
Dödspatrullen	20	762	0	0	0	0	762
Mister Big	24	406	314	0	203	0	923
Fem desperados	25	0	0	0	0	0	0
Vinande död	26	67	212	46	0	0	325
Sju dödsdömda män	27	182	0	0	0	0	182
Skalpjägarna	28	104	0	0	0	0	104
El Zopilote	33	1113	0	0	0	0	1113
Döden kommer hastigt	34	46	2554	0	0	185	2785
Taggträdsupproret	36	439	0	0	0	0	439
Döda Hogan!	38	235	0	0	0	0	235
Djävulens högra hand	42	23	0	0	0	0	23
Dödens dal	44	597	288	0	0	0	885
Yrkesmannen	45	67	0	0	0	0	67
Uppskäraren	46	83	0	0	0	0	83
Sheriffmördaren	47	180	0	0	0	0	180
Bödlar måste också dö	48	13	0	0	0	0	13
Fruktans lag	49	598	0	0	148	12	758
Älska din nästa	50	133	0	0	0	0	133
Storm över Drakbergen	51	112	0	0	0	0	112
Blodets märke	52	322	0	0	0	0	322
Summa		11994	7910	738	351	197	21190

Tabell 1. Ben Hogans färdade sträckor i 32 av de 55 studerade böckerna. Sträckornas längd anges i km och har uppdelats i färder han gör på hästryggen, med tåg, diligens eller båt, samt till fots. Avstånden har beräknats från kartor av den typ som visas på bilderna 2, 5 och 7.

Mest stationär är han i boken *Fem desperados* där han aldrig lämnar Eden Valley. De längsta avstånden avverkar han med hjälp av tåg, vilket han nyttjar i nio av de 32 kartlagda böckerna. Längsta sträckan, 2785 km, färdas han i boken *Döden kommer hastigt* där han åker tåg från västkusten till långt in i Texas. Hans tripp till San Franciscos kineskvarter i boken *En kniv i ryggen* ligger inte långt efter när det gäller avstånd. Hogan nyttjar diligens i endast fem av de kartlagda böckerna och den längsta sträckan han åker på detta sätt är de 34 milen mellan

Tucson och Yuma i boken *Fångstransporten*. Från Yuma åker han även båt på Coloradofloden fram och åter till Ehrenberg i boken *Mister Big*, en tur på två gånger tio mil. Hogans andra båttur är när han paddlar kanot i Alaska de femton milen mellan Skagway och Juneau i boken *Fruktans lag*. Hogans promenader till fots är som regel alltför korta i förhållande till de sträckor då andra färdmedel nyttjas för att kunna ses på kartorna. Det enda egentliga undantaget återfinns i boken *Döden kommer hastigt* där han får traska de arton ökenmilerna mellan Los Angeles och Barstow för att komma in i rollen som hobo.

Rider långa sträckor gör Hogan i så gott som alla böcker, och i var och en av de tre böckerna *El Zopilote*, *Lockbetet* och *Sexskjutare* färdas han över hundra mil på hästryggen. I de 32 kartlagda böckerna färdas Hogan i medeltal 66 mil per bok om samtliga färdmedel slås ihop. Om detta värde nyttjas som uppskattning även för de 22 icke karterade böckerna uppgår Ben Hogans samlade färder i 55 böcker till inte mindre än 3581 mil. Denna sträcka motsvarar jordens omkrets längs trettionde breddgraden som passerar New Orleans, vilket inte ligger så långt söder om Tombstone. Då 57 procent av den totalt avverkade sträckan i de 32 karterade böckerna rids till häst är det inte helt fel att säga att Ben Hogan i alla böckerna tillsammans rider runt mer än halva jordklotet.

Tre olika typer av platsrelationer

I seriens första bok *Hämnaren* omnämns 57 namn på geografiska enheter och urbana objekt. I de följande 54 böckerna adderas i medeltal sju namn per bok. Variationen i antalet unika namn beror mycket på om bokens handling är förlagd till Tombstones närhet eller till helt nya platser, en distinktion som följer min tidigare uppdelning av böckernas innehåll i ramhandling och sidohandling. I linje med Wesley Korts (2004) urskiljande av tre olika narratologiska typer av platsrelationer ligger det nära till hands att i Ben Hogans fall se Eden Valley som en plats där en mer personlig relation dominerar, medan den sociala formen av relation står i fokus i den närliggande staden Tombstone, och den mer omfattande eller kosmiska relationen dominerar ute i öknarna och bland bergen. Omgivningarna och naturen är väl avgränsad av distinkta passager såväl mot det sociala som det personliga. Ingången till Eden Valley är väl dold och markerad av två väldiga stenblock:

Ingången till den lilla dalen – inte mer än en kilometer lång och ungefär hälften så bred – låg mellan två resliga klippblock. Sedan man tagit sig in mellan dem befann man sig i en smal ravin som krökte sig i skarp vinkel. När man kom ut på andra sidan var det svårt att tro sina ögon. Kontrasten var enorm. Den mark som lämnats bakom hästen var torr, smutsbrun och dammig. Framför hästen bredde sig den gröna dalen ut som ett smycke. (*Älska din nästa*, s. 31).

Den väg Hogan nyttjar när han lämnar eller återkommer till Tombstone passerar kyrkogården Boot Hill, de dödas hemort. Där under ett kummel ligger även mördaren Nils Jansson, varigenom Hogan ”kunde se mördarens grav varje gång han åkte till och från staden” (*Boskapskrig*, s. 43, rad 10). Passagerna mellan de tre olika typerna av rumsliga relationer blir på detta sätt mycket distinkta när antingen en trång och dold ravin eller kyrkogården måste passeras vid flertalet övergångar. Balansen rubbas vid vissa tillfällen som när onda män i böcker som *Fem desperados* och *Sexskjutare* tar sig in i Eden Valley och omformar platsrelationen för de där boende. Hogan verkar helst vilja vara ifred däruppe i sina berg och klagar i boken *Storm över Drakbergen* över att fler människor lockas dit:

Det har blivit rätt otrivsamt här i Drakbergen sedan det där tomtbolaget började sälja markerna runt omkring Eden Valley. Men det är antagligen inget att göra åt. Civilisationen marscherar fram antingen man vill det eller inte. (*Storm över Drakbergen*, s. 31).

De urbana miljöer Hogan träder in i är tämligen utvecklade, och helt i linje med Genbergs beskrivning av Tucson:

Tucson såg ut som de flesta andra städer i västern. En dammig huvudgata som hyste alla salooner, hotell och butiker och sedan några tvärgator med hyrstill, hantverkares små verkstäder och bostäder. (*Hämnaren*, s. 70).

Många av städerna blev dessutom ganska kortlivade och förvandlades till spökstäder när gruvorna sinade eller järnvägen kom att gå någon annanstans. Men så länge där fanns folk var ändå städerna viktiga mötesplatser där de sociala relationerna kunde utvecklas. Saloonerna hade här en viktig funktion (Bild 6):

Bild 6. Interiör från saloonen Crystal Palace i Tombstone år 1880. Saloonen var enligt Kjell Genberg berömd för sin långa bardisk och väl kylda öl. Bartendern kallas i böckerna om Ben Hogan omväxlande för Smiling Jim eller Smiling Tom.

Saloonen var den naturliga mötesplatsen. Det var där man gjorde upp sina affärer, det var där man träffades för att pokulera om ditt och datt, och det som för Ben Hogan var det viktigaste, det var där som man kunde få reda på om det fanns några lediga arbeten. (*Falskspelare*, s. 19).

När Ben Hogan i första boken *Hämnaren* får följa Hobo till Perritas stuga i bergen så säger Hobo: "Välkommen till mitt lilla paradys." Det är först i andra boken *Diligensrånarna* som namnet Eden Valley plötsligt dyker upp på ett kuvert adresserat till Ben och innehållande lagfarten på farmen. Ben träffar i denna Edens lustgård en kvinna utan skamkänslor. Ben och

Perrita kan därmed sägas utgöra en modernare motsvarighet till Adam och Eva, och om det är Hobo som såväl skapat som namngett detta paradiset intar han rollen som Gud Fader själv.

Hogan ger återkommande uttryck för en önskan om att ge större plats för den personliga platsrelationen genom att spendera mer tid i Eden Valley tillsammans med Perrita och där bilda familj i rollen som mer stationär farmare. Men tvärt emot sin önskan måste han hela tiden av olika skäl ge sig ut på nya jakter och äventyr. Är det inte kontraktet med Daggersmans som tvingar honom är det behovet av kontanter kopplat till att driva en farm och speciellt att utveckla det komplicerade bevakningssystemet som gör att han måste bege sig in till Tombstone eller ut på de fria vidderna.

Onda och goda platser

Såväl rancher som städer kan i böckerna om Ben Hogan vara fridsamma och välkomnande eller fulla av ondska och fiendskap mot främlingar. Många platser styrs av laglösa element i lägen där de som ska upprätthålla lagen är för svaga eller rent av har trätt i det ondas tjänst. Det finns även exempel på rena banditstäder som existerar utanför lagen, som Choctaw i boken *Gamarnas stad* eller banditernas bergstillhåll i Agua Dulce i boken *Sju dödsdömda män*. Normalt fridsamma städer kan även mer tillfälligt tas över av banditer, ett öde som drabbar Oak Ridge i boken *Mord på en stad* och Benson i boken *Yrkesmannen*.

När Ben och Hobo i boken *Staden utan lag* på jakt efter jobb räddar prospektören Elmer Duson från de två rånare som försöker ta hans guld ger han dem rådet att rida till den bra staden San' Paul, men undvika den onda staden Mallwax:

– Det är en djävla håla! sa han med övertygelse. Det är så hett och skitigt där att inte ens flugorna trivs. Stan är full av fanskap! Lagväktaren heter Tony Rich, han är en enda stor skit. En bandit, det är vad han är. Varken mer eller mindre. Elak som fan. Alla är likadana i Mallwax. Ett gott råd. Rid inte dit! (*Staden utan lag*, s. 9 f).

De båda kumpanerna lyder dock inte Dusons råd och får händerna fulla med att fördriva ondskan från Mallwax. Ett exempel på en laglydig stad är Columbus i New Mexico dit Hogan kommer i boken *Vinande död* för att reda ut en serie av mord. Den okände mördaren kräver här staden på pengar för att morderna ska upphöra men stadens ledning inser att eftergifter kan locka dit fler laglösa och därmed på sikt äventyra stadens goda rykte.

Spår, vatten och dammoln

De människor som färdas ridande genom öknarna mellan bergen river upp damm, varigenom deras närvaro kan ses på långt håll i form av ett dammoln. Från bergen och åsarna kan man se dammolnens rörelser därnere i öknen utan att själv synas. När dammet lagt sig finns spåren kvar att följa för den som kan läsa dem. Apacherna är de bästa spårarna, och Hogans sambo Perrita sägs vara en mästertlig sådan. Även Hobo kan konsten och Ben har förstärkt lärt sig grunderna och lite till av sina båda vänner. Men spåren raderas med tiden ut av vind och regn och ska helst vara så färska som möjligt. De spår man lämnar efter sig kan minimeras genom att välja hårda underlag att rida över. Spåren kan även sopas igen med hjälp av buskar dragna efter hästen, en teknik som rånaren Will Brazos använder sig av i den andra boken, *Diligensrånarna*. Men genom en slump upptäcker Ben att släpspåret framstår tydligt i det nattliga månljuset:

Först tänkte han inte på det han såg, men sedan blev han alldeles stel. Månen stod lågt och som ett rakt streck över sanden löpte små korta skuggor. De gick åt en helt annan riktning än alla andra små sandvågor som fått sin form av vinden. När solen lyste hade de inte sett något, men natten och månen hade avslöjat

en hemlighet för honom. Nu kunde de följa Will Brazos lättare än om han inte släpat en buske efter sin häst. (*Diligensrånarna*, s. 120).

Genberg kör anekdoten om månljusets framkallning av släpspårerna i repris i bok nr. 43, *Revolvers natt*, även om det då är Tom Isaacs och inte Ben som får stå för upptäckten.

Det till synes öde landskapet är alltså fullt av linjer efter människornas färder i det. Då vatten är en ständig bristvara i det torra landskapet utgör källor och vattenhål viktiga noder där linjerna efter de som färdas strålar samman.

Arizonaöknen var ett dödligt landskap. Här fanns bara några få källor, men i det stora hela fanns här inget vatten alls. Bara några få uttorkade flodfåror, arroyos, som fylldes ett par gånger varje år. (*Dödspatrullen*, s. 55).

Att närma sig en källa innebär även en stor risk då man aldrig kan veta vilka andra människor eller vilda djur som besöker den samtidigt. En god regel är att aldrig slå läger nära vattnet då man där lätt kan överraskas av fiender.

Gränser

Territoriet Arizona fick sin nuvarande avgränsning 1863 och upptogs som stat i unionen först 1912. Cochise County urskiljdes från Pima County 1881, det vill säga först två år efter det att Ben Hogan anlät till Tombstone 1879, samma år som staden grundades. Arizona gränsar mot fyra andra stater och har i söder en gräns mot Mexico som är mer än sextio mil lång. Flertalet gränser är raka linjer på kartan, men ett undantag är gränsen mellan Arizona och Kalifornien som följer den slingrande Coloradofloden.

Gränsernas främsta funktion tycks vara att bestämma vilka sheriffer som har rätt att göra vad på en viss plats. Det handlar främst om tre typer av lagväktare: stadsheriffer, countysheriffer och federala sheriffer (Trachtman 1984). Men Ben Hogan som privatperson eller som Dagermanagent kan ta lagen i egna händer var han än råkar befinna sig, särskilt då: ”Territoriet Arizona var ännu ett ganska outvecklat område, där vidderna var vida och lagen underbemannad” (*Diligensrånarna*, s. 47)

När Ben, som tillfälligt blivit utnämnd till federal sheriff, i boken *Vedergällning* på färjan i Yuma mellan Arizona och Kalifornien ska döda den sista skurken i gänget som utplånat familjen Jersild påpekar skurken att Ben saknar rättighet att ta fast honom utanför Arizona. Bens svar blir att kasta sin stjärna i flodens vatten och skjuta skurken trots de lagliga hindren.

Amerikanska sheriffer eller soldater har inga rättigheter i Mexico, där istället militär och ”rurales” upprätthåller lagen. Men gränserna kan vara rätt flytande, som i *Dödspatrullen* där Hogan tillsammans med amerikanska militäragerter interagerar med såväl mexikanska soldater som upprorsmän på båda sidorna om gränsen (Bild 7).

Bild 7. Satellitbild med Ben Hogans 762 km långa ritt i boken *Dödspatrullen* inlagd som nummerade linjer mellan besökta platser. Nere till höger ligger Golfo de California. Medan färderna till Tinajas Altas går inne i Arizona, så går stora delar av återfärderna på mexikanskt territorium via gränsstäderna Sonoita och Nogales. I det karga ökenlandskapet är det främst berg och vattenhål som har namngetts.

Undviker man bara de få bevakade gränsövergångarna kan man komma och fara som man vill. Banditerna är väl medvetna om i vilka länder och territorier de är efterlysta och inte. När Tombstones borgmästare förbjöd prostitutionen inom stadsgränsen startades istället en bordell i den övergivna gruvbyn Contention City inte långt därifrån enligt boken *Uppskäraren*. Den laglösa banditstaden Choctaw, som beskrivs i boken *Gamarnas stad*, ligger i ett område som inte patrulleras av rurales på grund av ett administrativt misstag: ”När den nya indelningen av gränsdistrikten gjordes för att fastställa rurales patrulleringsområden hände det att en tjänsteman i huvudstaden drog ett streck fel på den karta som användes för ändamålet” (s. 38 f).

Särskilt när Hogan hamnar i ranchfejder blir ägo gränser av stort intresse. Ranchägare av det slag som nyttjar sin ranch som fasad för olagliga aktiviteter av olika slag har som regel ett intresse av att hålla andra borta från sina ägor. Det är då inte ovanligt att den främling som nalkar sig ranchen möts av vapen som riktar mot en, som när Hogan i boken *Dödens dal* rider mot Dude Gillespies ranch utanför Tucson:

– Stanna, annars skjuter jag! skrek mannen i den gula skjortan. Det är allvar, främling! Inga obehöriga på markerna. Det är mina order! (*Dödens dal*, s. 117).

En återkommande situation i Hoganböckerna är när en större ranchägare med olagliga medel försöker lägga under sig alla omgivande mindre rancher. Ett exempel på detta återfinns i boken *Döden är iskall*, och gränserna mellan rancherna, vilka ofta markeras med taggtråd, blir då viktiga även för var boskapen får befinna sig och inte. Tex Callahan, som Hogan hjälper, skickar här följande otvetydiga meddelande till den stora ranchens ägare:

Om 24 timmar ska alla Running Crosskitter vara borta från Double Bars marker. Om vi hittar några djur på våra betesmarker sedan den tidsfristen löpt ut är de förverkade och kommer att slaktas eller märkas om. (*Döden är iskall*, s. 41).

Kampen om markrättigheter ställdes på sin spets i Wyomings Johnson County kring 1890 i och med att farmare började konkurrera med de stora ranchägarna om nyttjanderätten till det

som tidigare varit allmän mark. När boskapsbaronerna sätter upp en egen legoarmé i syfte att med guvernörens välsignelse driva bort farmarna, ställer Hogan upp på de senares sida i boken *Taggrådsupproret*.

Om ranchgränserna huvudsakligen stänger människor ute så gäller motsatsen för indianreservatens gränser. De apacher som inte redan deporterats till Florida tillåts inte lämna reservaten Apache Peak, Gila River och San Carlos, och de utbrytargrupper som ändå gör det fångas in och återförs av armén.

Många av de banditer som Ben Hogan stöter på har ett brokigt geografiskt förflutet och kan vara efterlysta i flera olika stater. Förutom att de har hunnit se sig om i västern har många av dem framtidsdrömmar kopplade till fjärran resmål. I andra boken i serien, *Diligensrånarna*, redogör Genberg för Will Brazos ligamedlemmars bakgrund och tankar om framtiden. Brazos själv tänker resa österut och där leva som herreman med hjälp av sitt rånbyte. Han drömmer även om en resa till Europa och kanske Paris. Pete Green däremot drömmer om en liten farm i Georgia eller någon angränsande stat. Ledaren för de *Fem desperados* som söker en fristad i Eden Valley efter ett rån, Reb Turpin, har samlat pengar på hög för att kunna köpa en hacienda i Bolivia och där leva ett fredligt liv i högsta välmåga. Men drömmar av detta slag slår som regel inte in och banditernas liv slutar istället i ond bråd död.

Landskapet gjorde männen hårda

Arizonaterritoriet på 1880-talet utgjorde en hård miljö att leva i såväl rent fysiskt som socialt. Landet hade nyligen erövrats från de mer eller mindre pacificerade apacherna samtidigt som civilsamhället befann sig i sin linda och lagen inte kunde erbjuda innevånarna något egentligt skydd mot de många laglösa som rörde sig i området. Ben Hogan grubblar ständigt på vad som ger honom rätt att bemöta det våld som brottslingarna utövar utan att själv formellt vara en del av det lagliga maskineriet. I boken *Sista vittnet* gör han följande försök att rättfärdiga sina handlingar i lagens anda, men utan lagens rätt:

Jag bor i Arizona. Om Gud vill kommer jag att uppfostra mina barn i det här territoriet. Men jag vill inte att de ska växa upp bland laglöshet och slödder som tror att de kan behandla lag och ordning efter eget gottfinnande. Där inte lagen har någon möjlighet måste varje enskild medborgare gripa in för att skipa rättvisa. (*Sista vittnet*, s. 122).

Men människan föds inte ond och när Perrita i boken *Sexskjutare* råder Hogan att inte döda den siste kvarvarande av männen som våldtagit henne och bränt ner deras hem så är hennes utgångspunkt att: ”De har blivit vad det här hårda, grymma landet gjort dem till” (*Sexskjutare*, s. 122). Ett exempel på hur detta kan ha gått till ges i boken *Sheriffmördaren* när den strävsamma farmarklanen Bolton drabbas av torkan och till slut inte ser några möjligheter att livnära sig på laglig väg. Bitterheten och hatet blommar ut när den unge Mick Bolton ger sig ut för att söka hämnd på alla lagmän som berövat hans kriminellt belastade släktingar livet. Perrita säger sig i boken *Sexskjutare* ha sett hur Ben Hogan förändrats under de år de hållit ihop, hur han blivit hårdare och segare. Men det är svårt att säga om hans utveckling främst beror av det hårda landskapet han vistats i eller de hårda män han mött på sina färder. Kanske det inte ens är lönt att försöka särskilja landskapet från de händelser som där ägt rum då namnen med sina betydelser håller ihop dem i detta ”phallic landscape of death” (Tompkins 1972:177).

- **Källor**

Arizona Memory Project 2015: Historic Arizona County Road Maps,
<http://azmemory.azlibrary.gov/cdm/search/collection/har>

- Bahre, Conrad J. 1998. Late 19th century human impacts on the woodlands and forests of southeastern Arizona Sky Islands. *Desert Plants* 14:8-21.
- Carter, Erica, James Donald & Judith Squires, 1993: *Space and place. Theories of identity and location*. London: Lawrence & Wishart.
- De Lange, Attie, Gail Fincham, Jeremy Hawthorn & Jakob Lothar (red.), 2008: *Literary landscapes. From modernism to postcolonialism*. Houndmills: Palgrave MacMillan.
- Ghost Towns, 2015: <http://www.ghosttowns.com>.
- Kort, Wesley A. 2004: *Place and space in modern fiction*. Gainesville: University Press of Florida.
- McLaughlin, Steven P. 1995: An overview of the flora of the Sky Islands, Southeastern Arizona: Diversity, affinities, and insularity, s. 60-70 i: DeBano L.F. m.fl. *Biodiversity and management of the Madrean Archipelago. The Sky Islands of southwestern United States and northwestern Mexico*. Fort Collins, Colorado: United States Forest Service.
- Nilsson, Anders N. 2015a: Ben Hogan rider igen, del 1. En bibliografisk översikt. *DAST Magazine* 24 april 2015.
- Nilsson, Anders N. 2015b: Ben Hogan rider igen, del 2. Ramhandlingen. *DAST Magazine* 2 juni 2015.
- Nilsson, Anders N. 2015c: Ben Hogan rider igen, del 4. De namngivna karaktärerna. *DAST Magazine* 31 augusti 2015.
- Olsson, Jan Olof, 1958: *God morgon, Vilda Västern*. Andra omarbetade upplagan. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Prieto, Eric, 2013: *Literature, geography, and the postmodern poetics of place*. New York: Palgrave Macmillan.
- Sky Island Alliance, 2015: <http://www.skyislandalliance.org>
- Tompkins, Jane, 1992: *West of everything. The inner life of westerns*. New York: Oxford University Press.
- Trachtman, Paul, 1984: *Revolvermännen. Wild West*. Wiken: Bokorama.
- U.S. Geological Survey 2015: The National Map, <http://www.nationalmap.gov/viewer.html>
- Vankat, John L. 2013: *Vegetation dynamics on the mountains and plateaus of the American southwest*. Dordrecht: Springer.
- Warshall, Peter, 1995: The Madrean Sky Island Archipelago: A planetary overview, s. 6-18 i: DeBano L.F. m.fl. *Biodiversity and management of the Madrean Archipelago, The Sky Islands of southwestern United States and northwestern Mexico*. Fort Collins, Colorado: United States Forest Service.